

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. EVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, JULIUS 4, 1872.

79—27. SZAM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — **Előfizetési** ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — **Szerkesztőségi** iroda — hová a kéziratok és előfizetések **bérmentve** küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Előfizetési felhívás

az

„ERDÉLYI PROT. KÖZLÖNY“

1872. II-ik félévi folyamára.

Lapunk előfizetési ára a „Prédikátori tárral“ együtt:

Évnegyedre	1 frt. 50 kr.
Félévre	3 frt.
Egész évre	6 frt.

Bizalommal kérjük fel ügybarátinkat, hogy megrendeléseiket mielőbb megtenni sziveskedjenek, nehogy később a lehető óhajásoknak meg ne felelhessünk. A következő félévben fog összeülni az első kerületi közgyűlés, melyről terjedelmes közleményt fogunk adni, s akarjuk remélni, hogy ez mindenkit érdekel. Beszéltes szándékaink díjjánul résztvevő figyelmet várunk.

Kolozsvártt, júniusban, 1872.

Szász Gerő,

fel. szerkesztő és kiadó-tulajdonos.

A népiskolaügy.

(Folytatás.)

Én e téren semmiképpen nem tudom belégon-
dolni magamat abba a helyzetbe, hogy az államot
ellenségnek kell nézni. Átélttem én is a szomorú em-
lékezetű 48 utáni időt, s még annak sötétségéből is
kilátszik, mint felhős égen egyetlen csillagnak fénye,
a népnevelés, mely magának utat keres, utat tör,
életet kíván, életet teremt, lenni akar, s lenni tud,
elfojtani magát nem engedi. Alkotmányos állam pe-
dig, hogy a népnövelést első teendőjének ne vallja:
azt gondolni is, képtelenség. Hogy a magyar állam
minden törekvései között a népnövelés első helyen áll,
azt mutatja az élet. Mi tartson vissza hát minket,
kik teszszük az államot, kik annak vére mozgásának
erei vagyunk, hogy együtt ne érezzünk vele, hogy
kezet, mit felénk nyújt támogatásunkra, meg ne fog-
juk; hogy jóindulatu szavát, melylyel csüggedt hely-
zetünkben minket biztatni akar, bizalommal meg ne

hallgassuk; miért akarunk benne ellenséget látni,
én föl nem foghatom.

Ha — mint kellett volna annak lenni — akkor,
midőn Eötvös, az ő emlékezetét örökké dicsőítő szép
törvényével, az állami élet legnemesebb törekvései-
nek, a minden oldalról szabad mivelődésnek zászlóját
kítűzte, mindnyájan, kik e hazában vagyunk, az ő
nemes lelkét, s nemes törekvését méltán megillető
erős bizalommal és igazi szeretettel állottunk volna
hozzája: azt mondom, hogy ma a magyar állam
népoktatás-ügye viruló mező volna, melyen elnézni,
a léleknek ritka öröm volna; míg most olyan, mint
dér után a kert, melynek romjain szomoruan kell
nézned az idő ellenséges kezének kiméletlen hatását.
Mi nagy dolog volna, a magyar állam 15 millió né-
pének évenként két milliót adni a népnövelésre; eb-
ből pedig, a hol nincs, egymásután mindenüvé isko-
lát építeni, azután rendre tanítót beállítani, s így a
népnövelést felvirágzásra segíteni! Most pedig, egy-
másután számláljuk a sikertelen éveket, búsan nézünk
vissza mindeniknek végén arra, hogy ismét nem ha-

ladtunk, s kik előre törekszünk, keserű érzéssel kell hogy nézzük az egymásra halmozódott akadályokat, melyeket szabad mozgásunk elébe gördítnek.

Én a mi népnevelés ügyünket épp oly sorsban látom, a milyenben volt magyar állami ügyünk. Szánuandó volt az állam élete ez előtt, míg a magyaroknak egyéb munkatere e részben nem volt, mint felsorolni a sérelmeket; s e hasztalan munkában vesztegetni el századoknak becses, s ezereknek jobb sorsra érdemes, nemes buzgóságát és lelkesülttségét. De a k Ferenccs bölcseccséggel, jóssággal, megbocsátással, bizalommal, s szeretettel tölt lelke 1867-ben az idő által világosan kimutatott térre tartózkodás nélkül rálépett; munkára tette kezét; bizalmat költve, kimondta a vezéri jelszót: „bátra n, utána m előre!“ És ime, Magyarország nem volt, de van; s istenben bizva. mondjuk, hogy lesz! A népnevelés-ügyben ilyen vezérszónak tartom én a 38-ik törvényt; ilyen munkatérnek az az által kimutatott helyzetet, hol t. i. felekezetek, községek, s állam teljes bizalommal s tiszta szeretettel, egyedül a nemes cél által lelkesítve, minden mellékgondolat, s féltékenykedés nélkül, kezét fognak, s erőiket öszszeteszik arra, hogy a népoktatás ügyét mentől erősebbé tehessék. Ha mi e térre rá nem állunk, s itt erőlyesen munkához nem látunk nem csak az lesz, hogy felettünk elvonul a drága idő, s mi aggodó tartózkodásunkkal maradunk úgy, a mint voltunk, egy lépést sem téve előre: hanem a lesz, hogy mások rálépnek a munkamezőre, s aratják annak minden áldását, azt is, melyet a gondviselés a mi számunkra mutatott volt ki.

Nem félttem, s véleményem szerint, nem lehet félteni a felekezi vagyont sehol: sem községtől, sem államtól, csak határozott, tiszta, biztos feltételek mellett adassék át az haszonélvezetre, s a felekezet tulajdonosi jogát s kötelességét arra nézve azután is tartsa fenn, és gyakorolja.

Itt említem meg azt, hogy a községeknél ezernyi-ezer vagyon fecsérlődik el. S mihelyt községi iskola lenne ott, ez a vagyon meg lenne kötve, s csak az által is óriás lendületet lehetne adni az oktatás-ügynek. Tudok közönséget, mely tizezer forint évi jövedelmét évenként elkölti, s semmi közhasznu lépést nem teszen soha. Mit érne ez a vagyon egy községi iskolának!

De menjünk tovább.

Azt mondják, a községi iskola ellen szólók, hogy községi iskolánál veszélyeztetve lehet nemzetiségünk, és vallásunk.

Ez, ellenvetés a szellemre nézve. Szedjük apróra ezt is.

a) Elveszhet közös iskolában nemzetiségünk, — mondják. Miképpen veszhet el? Ha a községi iskola olyan helyen van, hol a magyarok vannak többségben, ott nem félti senki a magyart, azt hiszem. Ha többségben más nemzetiség van, de magyar anynyi, hogy 30 tanköteles kitelik belőle a törvény szelleme, s még szava is azt kívánja, hogy ilyen helyen magyar segéd-tanítót tartani kell akkor is, ha a rendes tanító a más nemzetiségből való. Itt sem lenne így veszély. De ne legyen segéd-tanító, akkor is, a törvény szava szerint, a tantárgyakat úgy kell előadni, hogy minden tanuló saját nyelvén is hallja azokat. Tehát, így sincsen veszély. Ha oly kevés a tanköteles, hogy számuk 30-án alól van ezeket a törvény egyenesen berendeli a helybeli iskolába akkor, ha nekik jó iskolájok nincs; már pedig, hol ily kevesen vannak, ott jó iskola nem igen van. Nem jobb-e hát ezekre nézve is, ha községivé lesz iskolájuk; mert ebben legalább anynyi biztatásuk van, hogy a tárgyakat úgy adják elő, hogy ők is megérthetik, a mint a törvény rendeli; míg az első esetben, ha t. i. nincs községi iskola, őket gyenge iskolájuk bezárása után, bételerelik a más nemzetiség iskolájába, a hol a törvény aztán részükre semmi kedvezőt nem mond, mert az nem községi iskola.

Tehát én, így szálára szaggatva ezt a pontot, éppen a községi iskolákban látom nemzetiségünk biztosítását. Igenis; mert a mi megelőző szavaimból még aggodalmas hiánykint kihangzik, azt kiegyenliti annak meggondolása, hogy a magyar állam gyermekei vagyunk.

Sok keserves megpróbáltatáson vezetett át sorsunk; nem egyszer volt megásva számunkra a sír: s mégis, élünk még! Élünk, hála istennek! s azt hiszem, mindnyájan azzal az erős hittel élünk, hogy Magyarországnak lenni, a magyar államnak fenmaradni, és élni kell! Így gondolkozva, s ilyen hittel telve: mi féltünk nemzetiségünket; mi hangoztassuk a kétségeskedés és aggodás erőtelenítő szavát; s most, midőn a kiállott vihar után megrongált hajónk ismét kiépitve, vidoran halad a lecsöndesült tenger sima tükrén, most kiáltunk lehangoltan, s másokat is megdermesztőleg „tarts meg, uram, mert elveszünk“? Ez nem életrevalóság, nem életkedv, nem küzdésre, munkára edzett jellem nyilatkozata volna. A magyar államnak mindig lesz anynyi erkölcsi ereje, s lesz anynyi történelmi önérzete, hogy

a magyar nemzetiséget elveszni, ott sem hagyja, hol egyes fiai annak fenmaradhatása iránti reményöket feladták. Vegyük a legkétesebb esetet: egészen idegen nemzetiség között él néhány magyar, az iskola községivé lesz. Ekkor is, nem többre mehetni-e így, hogy a község és állam az iskola minden terhét hordozzák, azt erőben fentartják, és mi csekély tehetségünkkel arra törekszünk, hogy nemzetiségünket minden módon őrizzük; mint így, ha ezen csekély tehetséggel külön magyar iskolát akarunk gédelgetni, mely nemzetiségünk biztosítására igen kicsit tud tenni, a mint ezt az eddigi tapasztalások mutatják.

Én átérzem és értem minden szó felelősségét, de nem tudok egyebet mondani, mint azt, hogy nekünk magyaroknak a községi iskola rendszer -- jóakarattal és bizodalommal, s élénk munkakedvvel fogva fel -- éppen javunkra, előmenetelünkre, erősödésünkre szolgálna.

Demeter Sámuel

(Folytatása következik.)

A világ-kiállítás ügyében.

Erdélyi ev. ref. fő- és középtanodáink előljáróságainak és tanárainak; ev. ref. egyházmegyéink espereseinek; egyházközseink lelkészeinek; püspöki vizsgálat alatt álló egyházközseink lelkészeinek atyafiságos üdvözlét az urban!

Tiszteletes tanár urak!

Tekintetes esperes és lelkész urak!

Az 1873-ik évben Bécsben tartandó világ-kiállításon az országos kiállítási bizottmány, és annak végrehajtó bizottsága, hazánkat a nagy világgal nem csak természetnyelveiben és iparcikkeinél fogva óhajtja megismertetni, hanem ennek mivelődésében eddig tett előhaladását, s e célra szolgáló eszközeit is fel akarja tüntetni.

Szükség feletti dolog annak fejtegetése, hogy valamely állam, nemzet erkölcsi és politikai sulya akkora értékű a nagy világ mérlegében, mint a mekkora szellemi és anyagi fejlettséget, önállóságot, függetlenséget képes más államok szellemi és anyagi fejlődési viszonyaival szemben érvényesíteni; szükség feletti dolog annak feltüntetése, hogy a szellemi és anyagi fejlettség nagysága biztosan csak az azokat előmozdító eszközökben határozható meg, mint a melyek az elért magassági fokozat alapszlopait képezik.

Hazánknak, nemzetünknek, vallásunknak minden egyes értelmes és közjót szíven hordozó tagja érzi és tudja azt, hogy hazánk önálló állami létének fentartása, érvényesítése igényli, hogy szellemi és anyagi érdekei minél inkább fejlesztesse, érzi és óhajtja, hogy már jelenben is mentől magasb fokozata tüntethessék fel e fejlettségnek a nagy világgal szemben; óhajtja, hogy az azt előmozdító eszközök

minél tökéletesebbek, célszerűbbek legyenek, s mint ilyeneket mutathassa be az érdekelt világ-közönségnek.

Ez óhaj valósíthatására, az 1873-ik évben Bécsben tartandó világ-kiállítás kedvező alkalommal kínálkozik.

Az országos kiállítási bizottmány és annak végrehajtó bizottsága által egyház főtanácsunk előtt kifejezett ez irányu nemes törekvést egyházi főtanácsunk is magáévá tette, s nem késik, annak előmozdítására a maga részéről is segédkezet nyújtani.

Ez okból, atyafiságosan hívja fel a hatósága alatt álló fő-, közép- és népiskolák tantérfiat, sziveskedjenek az alább A. B. C. betűvel jelölt programok értelmében, a nevelés és oktatás ügyre vonatkozó eszközöket összegyűjteni, s a kiállításra szánt tárgyakat most egyelőre csak névjegyzékbe foglalva, feljegyezvén a tárgy nevét, készítőjét, kiállítóját és terjedelmét f. évi jul. 15-éig egyházi főtanácsunkhoz bejelenteni, hogy aztán egyházi főtanácsunk a f. évi aug. 1-ére kitűzött határidőben az országos kiállítási bizottsághoz megtehesse e tárgy jelentését.

A kiállítani szándékozók a f. évi szeptember havában értesíteni fognak, hogy bejelentett tárgyaikat mikor hová küldjék.

Együttal felkértnek fő- és közép tanodáink előljáróságai, sziveskedjenek a fen kiirt határidőig egyh. főtanácsunkat értesíteni az iránt, hogy mi módon óhajtják tanodáikat a világ-kiállításon képviseltetni.

Az erdélyi ev. ref. egyh. főtanácsnak Kolozsvártt, 1873 junius 16-án tartott gyűléséből.

Br. *Kemény Ferenc.*

Horráth Mózes, titkár.

A.

A bécsi világ-kiállításra gyűjtendő közoktatásügyi tárgyak programja.

I.

A kisdedek legelső nevelésére tartozó szerek és eszközök

1. A köznép által a kisdedek ápolására használt pólyák, öltözetek, bölcsők, rengők, álló-, járó-, vagy ülőszék, a kisdedek táplálására szolgáló eledetek különféle nemei.

2. Ugyanezek, a jobb móduaknál.

3. Egy bölcsőde mintája, minden szerelvényeivel.

4. A kisdedek játékszerei.

5. A bölcsődék történeti kifejlődése és statistikája hazánkban.

II.

A 3—6 éves gyermekek társas nevelésére tartozó szerek.

1. Gyermekkertek.

a) Gyermekkert épülete, helyiségei, kertje, s ezek berendezése mintája, vagy rajza. b) A gyermekkert butorzata mintákban, vagy rajzban. c) Tanszerei és taneszközei. d) Játék és testgyakorló eszközei. e) Munka eszközei. f) Munkálkodása eredménye minden irányban.

2. Kisdedóvodák.

Hasonló módon, mint a gyermekkertek.

Mindkétfele intézet történeti kifejlődése, értesítései, statistikája.

B.

I.

Nép- (elemi) iskolák.

1. Falusi és városi népiskolai épület 1—6, vagy több tanteremmel, rajzban, vagy mintában; a mult idők és a mostani haladottabb állapotok előtűntetése.

2. Az előterjesztett épület, s általában a népiskolák butorzata.

a) Iskolai padok, természetben, mintákban, rajzban. b) A tanító asztala, széke, hasonló módon. c) Az iskola terem egyébfele butorzata: fogasok, szekrények, szemét-, fatartó, és köpőládák sat., mint fennebb. d) A tanterem világítására, fűtésére és szellőztetésére tartozó készülétek, mintái, vagy rajzai.

3. Az iskola tanszerei:

a) Célszerű fairótáblák, énektanítótáblák, rajztáblák rajzai, vagy mintái. b) Vonalozott papir (irka) minták, rajzminták, rajz, vagy mértani alakok, rajzeszközök s több effélék.

4. Az iskola taneszközei:

a) Szemléleti képek a beszéd és értelem-gyakorlatokhoz. b) Bibliai képek és abroszok, minden vallásfelekezet köréből. c) Szám- és mértani tanítási eszközök. d) Netalán öntalálmányu sima és domboru földgömbök, fali és kézi földabroszok, atlaszok, földrajzi képek, táblázatok sat. e) Történelmi földabroszok és képek, táblák. f) Természetrajzi ábrák, ásvány-, növény-, állatgyűjtemények. g) Természettani képek, eszközök és szerek, kapcsolatban a vegytani szerekkel. h) Gazdaságtani képek, s egyéb tanítási eszközök. i) Testgyakorlási szerek és eszközök; sőt egy egész testgyakorló terem udvara felszerelve, mintában vagy rajzban.

5. Népiskolai könyvek gyűjteménye 1850 óta.

A) A tanítók művelésére szolgáló általános pedagógiai művek, vezér- és tankönyvek, a népiskolai tantárgyak minden szakából.

B) A tanuló gyermekek számára készített iskolai kézikönyvek:

a) Hit és erkölcs-tani kézikönyvek minden felekezettől. b) A B C-ék és olvasókönyvek minden osztály számára, az ismétlő, vasárnapi iskolák és a felnőttek oktatására szánt olvasókönyvek a hazai bármely nyelven. c) Minden nemzetiség anyanyelvtani művei. d) Szám-tani s mértani kézikönyvek, a nemzetiségek nyelvein. e) Hasonlóul, természetrajzi, természettani, s vegytani kézikönyvek. f) Gazdaságtani kézikönyvek. g) Énektani kézikönyvek, dal- és énekgyűjtemények. h) Rajztani könyvek.

6. A népiskolai tanítás eredményének feltűntetése, írási, rajzolás, fogalmazási, földabrosz-készítési, ipari, női kézimunkai, netalán gazdasági, vagy kertészeti sat. munkák bemutatása által.

7. A népiskolák állapotát, szervezetét, igazgatását sat. előtűntető munkák:

a) Népiskolai (helyi) szabályrendeletek. b) Népiskolai rendtartási, t. i. felvételi-, anyakönyvi-, mulasztási-, nyil-

vántartási-, leltári naplók; rend- és fegyelmi szabályzatok, tanítók és gyermekek számára. c) Népiskolai értesítők. d) Népiskolák statistikája.

II.

Felső nép-, polgáriiskolák.

A népiskola alatt elősorolt módon és rendben előtűntetve.

III.

Szakiskolák.

A) Tanítóképezdek: állami és felekezeti. B) Ipariskolák. C) Kereskedelmi iskolák. D) Gazdasági intézetek: a) földmivesiskolák, kertészeti sat. intézetek; b) felsőbb gazdasági intézetek.

E) Rajztanodák sat.

A népiskola alatt elősorolt módon és rendben előtűntetve.

IV.

Humanitási intézetek.

A) Vakok intézete. B) Siket-némák intézete. C) Árva nevelő intézetek. D) Szeretházak.

A népiskola alatt elősorolt módon és rendben.

V.

A felnőttek oktatásának hatása, eredménye és statistikája.

C.

Középtanodák.

A) Gymsnasiumok.

1. Gymsnasiumi épülettervek, vagy épületminták, meglevő gymsnasiumokról; olyanok, melyek az újabb rendezés elvei szerint vannak építve, vagy célszerű régi épületek, fűtési, szellőztetési és világítási rendszereik előtűntetésével.

2. Butorzat.

a) Célszerű iskolai padok, a tanár széke, asztalok, székek, szekrények sat. b) A teremben tartott tanszerek: táblák, rajzasztalok, rajztámlák, rajzalakok, minták, fali írotáblák, földabrosztartók sat.

3. Taneszközök. Újabb találmányu, vagy célszerűségénél fogva feltűnő szám- és mértani eszközök. Földgömbök, fali-, vagy kézi földabroszok, domboru térképek és földgömbök. Történelmi képek, földabroszok, átlaszok.

Természetrajzi gyűjtemények leírásban, vagy természetben előtűntetve; különös tekintettel a természet három országa egyes tárgyaira, vagy egyetemes tanítására célzó szemléleti eszközökre, vagy ezek tanítása könnyítésére szolgáló találmányokra, képekre sat.

Természettani egyes eszközök, vagy eszközgyűjtemények.

Vegytani feltűnőbb eszközök, és vegytani olyan készítmények, melyeket a tanulók állítottak elé.

Testgyakorlási készülétek, egészen felszerelt testgyakorló térek, vagy termek, mintákban, vagy rajzban.

4. Tankönyvek 1850-től fogva.

a) Hit- és erkölcs-taniak, a hozzájuk tartozó képekkel és földabroszokkal, minden felekezettől. b) Magyaranyelvtani, s irodalmi kézikönyvek. c) Tót, szerb, ruthén, vend, horvát és románnyelvtani kézikönyvek. d) Németnyelvtani, s irodalmi kézikönyvek. e) Francia-, angol- és olasznyelvtani

kézikönyvek. f) Latin- és görögnyelvtani, s irodalmi kézikönyvek. g) Hébernyelvtani kézikönyvek. h) Menynyiség-tan: szám, algebra és mértani kézikönyvek. i) Ásvány-, növény-, állattani, s geologiai kézikönyvek. k) Természet- és vegytani kézikönyvek. l) Földrajzi kézikönyvek. m) Magyar- és világ-történelmi kézikönyvek. n) Philosophiai kézikönyvek. o) Rajztanok, szépirási művek és minták. p) Test- és fegyvergyakorlási munkák.

5. A tanítók eredménye előtüntetésére: fogalmazványok, szépirások, rajzok, tanulók által készített földabroszok, s bármely kézimunkák

6. A középtanodák szervezésére tartozó szabályzatok, rendtartási iratminták, iskolai értesítések és az intézet statistikája.

B) Reáliskolák.

A gymnasium alatt elsoroltakat küldjék.

A főconsistorium üléséből.

Kolozsvártt, június 30-án, 1872.

1. A kolozsvári tanoda előljárósága jelenti, hogy a tanoda érdemekben megöszült tanára, Nagy Ferenc, betegeskedése miatt, végleges nyugalmaztatásért folyamodott: a tanoda lemondását elfogadta, s kéri e határozatának jóváhagyását. — Nagy Ferenc tanár végleges nyugalomba vonulása tudomásul vétetik; nyugdíjaztatása, ha a tanoda pénzalapja megbirja, engedélyeztetik.

2. A kolozsvári tanoda előljárósága kéri, hogy a Nagy Ferenc tanár lemondásával ürességbe jött bölcsészeti tanszéknek; a Kócsi Károly halálával ürességbe jött természetrajzi tanszéknek, és a Fekete Mihály halálával megürült középtanodai magyar és latin irodalmi tanszéknek a folyó évben tartandó egyház-kerületi közgyűlés által leendő betöltése iránt a szükséges intézkedések tétessenek meg. Ugyanezt kéri a maros-vásárhelyi tanoda előljárósága is a Szász Béla tanár lemondásával ürességbe jött bölcsészeti és irodalmi tanszéket illetőleg. — A kijelölésre jogosítottak felhivatnak, hogy e tanszékekre vonatkozó kijelöléseiket folyó július hó 31-éig bezárólag megtegyék.

3. Kecset-Kisfalud községek közlegelőjükből külön használatra egy-egy darabot kiszakítván a mult időben, Kisfalud községe a részére kiszakított 3 hold, 1950 □ öl területet az egyház birtokába bocsátotta volt át. Ez ajándékozásról semmi okmány sem tanuskodván, a község e földbirtokot az egyháztól jelenben vissza akarja venni. Karácson Mózes, udvarhelyi esperes, a követendő eljárás iránt utasítást kér. — Az egyh. főtanács azon meggyőződésben levén, hogy a község által tett ajándékozás s ebben az egyház tulajdon-joga tanu vallomások által igazolható, utasításul adja, hogy az egyház joga törvény útján is is megvédessék.

4. A komlódi egyház t. lelkésze fizetésére az 1869, 1870, és 1871-ik évi államsegélyekből 135—135 frt. utalványoztatott. Minthogy e lelkészi állomás csakis f. év május 22-én tölthetett be, a görgényi egyházmegye közgyűlése, miután az 1869-ik évi segély az egyh. főtanács jó-

vábhagyásával már tökécsítettett a papi fizetés pótlására, az 1870 és 1871-ik évi segélyösszszegeket a komlód-oroszfői egyház iskolája javára határozta tökécsítettetni, s kéri e határozata jóváhagyását. — A görgényi egyházmegye közgyűlésének e tárgyú határozata jóváhagyatik.

5. A tasnádi egyház az odavaló csizmadia céhvel 25 évre kötött bérleti szerződését, mely a bérlő céhet építkezésre is feljogosítja, az egyházmegye közgyűlése útján megerősítettetni kéri. — Azon záradékkal erősítettetik meg, hogy minden lehető kár, mely a bérlet alatt az egyházat a kibérelt helyiségből érhetné, a bérlő által lesz hordozandó.

6. Almási Sámuel tudatja, hogy a szükeréki egyház fekvő birtoka, a mult évben kiadott engedély következtében, nyilvános árverésen eladatott 1206 frt. 50 krért Boér Károlynak; ki azonban fizetési kötelezettségét nem teljesítette ugyan, hanem jogát átengedte Bokros Lajosnak, ki a vételárt le is fizette. A kiállítandó szerződést megerősítettetni kéri — A szerződés megerősítettetik; a vételár továbbra is takarékpénztárilag kezelendő.

7. Almási Sámuel megteszi felvilágosítását a s. m. berkeszi egyház és az 1867-ik évben volt számadó gondnoka között fenforgó számadásos ügyben. E szerint, ugyanis a nevezett gondnok 1867-ki számadásának megvizsgálására egy öt tagu bizottság neveztetett ki, mely reflexióit igen hiányosan tévén meg, ő szükségesnek tartotta, a maga részéről is tenni megjegyzéseket. Tett megjegyzései az öt tagu bizottsághoz tétettek át, mely a tett észrevételeket elfogadván, vizsgálata eredményét beterjesztette. Gondnok a kitett észrevételekre feleletet adandó, azokat és számadását kikérte. Feleletét beadván, az vizsgálat alá vétetett ugyan, de a kiadási tételek megvizsgálása számadó gondnok ur magaviselete miatt nem volt eszközölhető. Esperes ur ez okból e számadási ügyet áttette az egyházmegyei közgyűléshez, mely a tett észrevételek alapján a megterítendő összeget liquidálta is. Gondnok ur a liquidáló határozat ellen felfolyamodott. Folyamodása indoka: hogy a lelkész, mind a gondnok ellenőre, nem lehet a számadó gyűlés elnöke.

E folyamodás az adatok felterjesztése végett 1870 január havában az esperes urhoz leküldetett, ki azt az adatok másolatával ugyanazon év február havában felterjesztette, de e felterjesztés az egyházi főtanács által nem vétetett volt. — Az esperes ur felterjesztése alapján kimondatik, hogy a tett folyamodás indoka nem teszi semmivé az egyházmegyei közgyűlés határozatát; azonban, minden ezen ügyre vonatkozó adatok felterjesztendők. Addig is pedig, mig ez ügy véglegesen elláttatnék, az egyházmegyei közgyűlés által liquidált számadási összeghiány biztosítása törvény útján eszközözendő.

8. A g. sz. imrei egyház javadalmazása ügyében az egyházi főtanácshoz másolatban felterjesztett okmányok, törvényszéki hitelesítés végett, leküldetnek görgényi esperes Benkó János urhoz.

9. Több n. kendi lakos kéri, hogy a szalmás kepe fizetése alól felmentessenek. — Kérelmök nem a rendes úton levén tárgyalva és felterjesztve, nem teljesíthető.

10. A csapói egyház tagjai a kepe-fizetés alól magukat megváltandók, a tagosítás alkalmával egy darabot kiszakítottak a papi és iskola-tanítói képek alapjául. A képek ez által redukálva lettek. Az iskola-tanító tagja az iskoláéval együtt hasznobérbe adatott. A hasznobérli nem fizet, s így a tanító kepe nélkül van — Minthogy az egyházi főtanács célszerűnek tartja, hogy a képek a tagosítások folyfán földbirtokkal megváltassanak, a jelen vitás eset békés megoldása, s a kiszakított tagnak a képével leendő arányosítása iránt a csapói egyháztagokkal való értekezés végett Szilágyi Miklós urat kiküldeni határozta. Az iskola-tanító tagjának bérbeadásáról kiállított bérleti szerződés megsemmisítették.

11. Titkár beadja jelentését a cegei egyház és gróf Wass Ádám között fenforgó adósságos ügyben lett. kiküldetéséről. E szerint, dacára annak, hogy a gróf a visitationis protokolum aláírásával elismerte a 2000 frt. o. é. tőke tartozását, jelenleg csak is 2000 frt. névértékű földtehermentesítési kötvényről akar kötlevelet állítani ki, állítván, hogy a jelzett jegyzőkönyv hibásan lett felvéve. Ez okból a békés kiegyenlítés nem sikerült, s titkár megtette a szükséges peres lépéseket. — Jelentése jóváhagyó tudásul vétetik.

Ezekon kívül több köbli ügy.

tl

TÁRCA.

VIDÉKI ÉLET.

Udvarhelyi egyházmegye.

Udvarhelyszék, jun. 5-én, 1872.

(Folytatása és vége.)

Ebéd utánra maradván a székbírák megválasztása, siettem ebédemet elkölteni, hogy a gyűlésből el ne maradjak. Sietésem azonban ok nélkül való volt; mert még egy öreg pár óráig kelle az utcán fel és alá járkálnom, míg a képviselő urak megebedeltek. Az alatt láttam jövést-menést; láttam cédulákat, melyek különböző nyomdából kerültek ki. Láttam olyan cédulát is, az esperes ur környezetéhez tartozóknál, melyből derekabb papjaink történetesen kifelejtettek. Nó de, ez egyéb bajt nem okozott, mint méltó indignációt az értelmesebb világiak és papság részéről. Megválasztattak világi székbíráknak: Sebesi István, Kovács Domokos, Lukácsfi Dénez, Jenei Viktor, Szakács Mózes, Biró Lukács. Egyháziaknak: Görög József, Kovács István, Demeter Lajos, Dáné Mózes, Zágoni Mózes, Kelemen János, Kovács Sándor, Veres Ferenc, Kovács Mózes és Menyhárt Andrásunk.

A választások lejárván, bizottságok nevezettek ki az egyházmegyei tanács és köztörvényszéki jegyzőkönyvek megvizsgálására és előterjesztésére; továbbá, az egyházkerületi képviselő választó levelek felbontására és csoportosítására; mint szintén az ezen képviselők díjazására, s egyéb egyházmegyei szükségletekre kirótt, s az egyházi vizsgálat rendén felszedett pénzek számbavételére, s ezzel az első nap ülése bezárattott.

Másnap a bizottságok megtették jelentéseiket. A felbontott és csoportosított választó levelek szerint egyházkerületi képviselőknak megválasztattak: Ugron János, Csiki József, Mátyus József, Köllönte József, Dáné Mózes, Kelemen János és Sylvester Domokos urak; a néptanítók részéről: Szakács Mózes, tanár ur.

Azután felolvasta a jegyző ur az egyház-vizsgálat eredményéről készített kivonatos jelentését, melyet örömmel hallgattunk. Valóban, szerencsés egyházmegye az, melyben

anynyi kitűnő és dicséretre méltó tanító van, mint a menynyi a felolvasott jelentésből kitűnik! A protestáns közlönynek, kinyomatás végett, megküldetni határozattott. E jelentéssel kapcsolatban, valamelyik t. ur óhajtotta volna hallani a főtiszteletű püspök ur észrevételeit a mult évi vizsgálati jegyzőkönyvre vonatkozólag; de minthogy az esperes ur azt történetesen otthon felejtette, be kelle érni az óhajttással; pedig hisszük, hogy tanúságosak lehetnek azok. Hasztalan jegyezgetett a püspök ur.

Olvastattott a főtiszteletű püspök urnak a t. lelkész és iskola-tanító urakhoz intézett felhívó szózata, melyben, távol minden pressiotól, megjelöli azon álláspontot, melyet e mostani lázas időben, a képviselő választásokkal szemben, elfoglalniok kell a nélkül, hogy honfi kötelességök teljesítésétől félrevonulnának. Éljenzéssel fogadtattott.

A papi és tanítói értekezletek rendes megtartása, a zsinati határozat alapján, újból elrendeltetett. A tanítói értekezletek mikint tartását, mint szintén az iskola felügyeletet illetőleg is, javaslat készítéssel megbízott Szakács Mózes tanár, és székbíró ur.

Megvizsgáltattott az özvegy-árva-tár, és rendben találattott; a kezelőknek a pontos kezelésért köszönet nyilvánítottattott. A kötleveleknek biztosítása végett egy „Wertheim” láda vétele elhatározattott.

Üdvözlő felirat küldése indítványozattott: m. kir. miniszter-elnök, gróf Lónyai Menyhért ő nagyméltóságához, mint e magas álláson legelső protestáns, illetőleg református magyar miniszter-elnökhez. Indítvány éljenzések között fogadtattott. E feliratot illetőleg, nem egy ártatlan mosolyt keltett esperes urnak azon naiv kérdése: hát ezt ki írja alá!?

Folyhattak még egyéb közügyi dolgok is; de azok elfutották figyelmemet. Nem csoda, sok beszéd közt, rendszeren elvesz a tárgy; főleg, ha nincs, ki azt üstökénél tartsa, s az enunciació is elmarad; vagy ha olyan forma enunciació történik: a hogy megbeszélgettük, írja meg a jegyző ur! Szegény jegyző, aztán halászhat, míg kifogja a megállapodást! Igazán mondotta t. barátom, hogy beszéd lesz elég. Volt is, de még menynyi!

És most, bocsánatot kérek a t. közgyűléstől, hogy betolakodtam; nem csak, de egyet-mást el is fecsegetem. Van azonban egy mód, melylyel engem elhallgattatni lehet. Kövessen angol politikát. Valamikor olvastam, vagy meglehet, csak álmodtam, hogy midőn az angol parlamentben valaki igen szájaskodik, kineveztetik miniszternek, s azonnal meglapul és elhallgat. Válaszszanak meg engemet is képviselőnek, s én is azonnal — — de minnek mondanám el, a mi úgy is önkint következik.

A nagytiszteletű szerkesztő urat pedig kérem, hogy ezen sorok kinyomatása által, vezessen be engemet is a halhatatlanság templomába, hogy nevem ne csak az ön lapja címszalagján, és így kívül figyeljen; hanem benne az írói dicsőség templomában. Különben, habár terrorizálni nem akarom, méltán tarthat attól, hogy egyszer a címszalagról is eltűnök. *)

Igaz Péter.

A sepsii egyházmegyéből.

Rét, június 17-én, 1872.

Megenged a tisztelt szerkesztő ur, ha e lapok 75 — 23 számában a Demeter Sámuel barátom „Egyházkerületi közgyűlés” című cikkére csillag alatt tett megjegyzésére a t. szerkesztő urnak, észrevételemet megteszem. Ugyanis, azt írja a t. szerkesztő ur, hogy e cikk „későre jött a multra, és korán a jövőre nézve sat. közbőltek eszmecsere végett.” E megjegyzés zsbasztólág hat minden e tárgyhoz szólni kívánóra nézve.

Méltóztat, a t. szerkesztő ur megtekinteni a közelebbi nagy-enyedi zsinat 32. v. számát, melyben egyenesen ki van mondva, „a többit az elv alkalmazása, és életbeléptetése oly módozatainak tekinti, melyeket megbírálni, és a mutatkozó szükségek szerint kijavítani, az ezen szervezet alapján öszszeülendő egyház kerületi közgyűlés van hivatva; közzsinatunk, noha a törvénycikk egyes szakaszaira vonatkozólag, lennének megjegyzései, óhajai, most mindezeket elhallgatva, az egész törvénycikket minden szakaszaiban sat. az anyaszentegyház közkivánalma szerinti átidomitását...”

Ha az egyházkerületi közgyűlés figyelembe veszi a közelebbi közzsinatnak ezen határozatát, ekkor nem mondhatjuk, hogy az e tárgyban megjelent és megjelenendő cikkek későn, vagy korán jöttek, vagy jőnek; hiszen, e határozat intenciója éppen az, hogy az egyházkerületi közgyűlésig tisztáztassanak a nézetek, fejtsék ki az anyaszentegyház közkivánalma, melyet egyesek, ha nem fejthetnek is ki egészen, legalább alkalmat adnak másnak is a hozzá szólásra, s így elkészítetik az út, melyen az egyházkerületi közgyűlés a mutatkozó szükségek szerint javíthat, s e törvénycikk részletes átvizsgálását, és egyes szakaszainak az anyaszentegyház közkivánalma szerinti átidomitását megteheti.

*) Kérjük tudósítását minél gyakrabban, s biztosítjuk, hogy okot nem adunk arra, hogy eltűnjék. Ellenkezőleg.

A t. szerkesztő urnak említett megjegyzése mintha azt foglalná magában: hogy irhattok e tárgyban; de vagy nem ér semmit, vagy még ki se adjuk!

Már akár ér, akár nem; legyen szives a t. szerkesztőség kiadni az e tárgyhoz szóló cikkeket; ne idegenitse el előre az e tárgyhoz szólni kívánókat.

Kisantal Sámuel.

Válasz.

— Siettünk, közölni a cikkecskét azért, hogy ha van még valaki, a ki úgy gondolkoznék, mint tisztelt barátunk, menten felvilágosítsuk az ellenkezőről.

Az enyedi zsinat határozatát ismerjük; hogy szervezeti törvényünknek sok javítani való van, tudjuk; hogy e javítások igen fontosak kell hogy legyenek, méjjen érezzük; de, ha azt hiszi valaki, hogy az ez idei, tehát első ily alaku közgyűlésünk, egy csapásra, mindent képes lesz a legtökéletesebben — és így mindenki meglegedésére — tehát: „a szervezet átalakítását; a törvénykezést; nép-, közép- és főiskoláink ügyét; kincstári járandóságaink kérését; az államsejély felhasználhatását; az igazg. tanács szervezését; ügykezelését; papválasztási szabályok módosítását; egyházi vagyonok kezelését” sat. sat. eligazítani: ezt mi — megvalljuk — legalább is igen boldog gondolkozásnak tartjuk, ismerve nemzetünk órációs természetét, s attól félve, hogy közgyűlésünk három-négy napig, ülésezvén, azután nem lesz, ki óráljon.

Tehát, hogy oly fontos dolgok közt, melyek éppen csak e gyűlésre várnak és semmi szín alatt el nem odázathatnak véghetetlen kár nélkül: ismét a szervezeti törvény foglalja el a legelső helyet — a legelső évben és a nélkül, hogy megláttuk volna, hogy vajjon hogyan forog a kerék, ha kerék — ezt nem hisszük célra vezetőnek, s ha egészen őszinték akarunk lenni, nem is óhajtjuk. — Ime, erre vonatkozott ártatlan szerkesztői csillagunk.

Egyébiránt, mi néha megriskirozunk egy-egy csillagot — elég rossz természet! — de ez nem involvál egyáltalában csalhatatlanságot, s ha a közgyűlés úgy akarja, ám, a mi csillagunkra bizony nem fog sokat ügyelni.

— A hozzánk beérkező cikkeket — s így tisztelt barátunknak e tárgyra vonatkozó cikkét is — idő és sörrend szerint közölni fogjuk. Hogy mi mit gondolunk egyik, vagy másik cikkről: az, subjectiv jogunk; azt ne fürkészszenki. De, az ellen határozottan tiltakozunk: mintha mi valakit elidegeníteni akarnánk; vagy célunk az volna, hogy leszorítsuk azon térről, hol szolgálatot tehet a köznek. Hiszen, lapunkat nem privát multságunkért alapítottuk, hanem hogy kimutassunk egy helyet, melyen mindnyájan találkozhatunk.

Csak tessék! Nem az a baj, hogy mi valakit leszorítani akarnánk, hanem az, hogy szerkesztőségünknek igen sok alkalmá van arra, hogy maga írja meg az egész lapot. Dolgozzatok csak; és mi, örömet hátra vonulunk inkább, hogysen valakit elidegenítsünk.

Egyébiránt, béke velünk.

Szász Gerő.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Figyelmeztetni kívánjuk olvasóinkat, hogy e számunkat még minden volt előfizetőnknek megküldjük; azonban, ha megrendelést nem veszünk, már jövő számunkat csak rendes előfizetőink fogják megkapni.

= A kik a kolozsvári egyetemhez tanárnak kívánának kineveztetni, melylyel 2000 frt. évi fizetés, 300 frt. lakpénz és 300 frt. évtizedes pótlék van ösztöndíjjal, kérvényeiket augusztus 10-ig küldjék be a vallás- és közoktatási miniszteriumhoz. — Három fakultás lesz: a) jog- és államtudományi; b) orvos-sebészeti, és c) bölcsészeti. A ki aspirál valamelyikre, a hivatalos lapban bővebben is utána járhat.

= Eddig, ha a törvény által meghatározott korosztályban levő katonákat eskettünk össze, hivatalból át kellett küldenünk erről egy bizonyítványt az illető katonai kerületi parancsnoksághoz. Figyelmeztetjük paptársainkat, hogy ez megváltozott; s mostantól kezdve az illető megőszült katonának kezébe kell adnunk a hivatalosan kiállított esketési bizonyítványt, ki azt produkálni fogja aztán akkor, mikor beszólítják. Ám, ez is némi könnyebbség!

= Figyelmeztetés. A kolozs-dobokamegyei néptanítók számára a folyó évi nyári szünidők alatt Kolozsvárt tartandó pótanfolyamon az előadások folyó évi augusztus hó 5-én fognak megkezdetni. Felhívom tehát az ezen pótanfolyamon részt venni akaró tanító urakat, hogy augusztusban Kolozsvárt megjelenjen, s a pótanfolyam vezetésével megbízott Páál Ferenc igazgató tanár úrnál magukat bejelenteni, el ne mulasszák. Kethelyi József, kolozs-dobokamegyei tanfelügyelő.

= Brassói ref. egyházunk az idő és használat által megviselt orgonájának kjiavitását határozván el közelebről, szerencsés volt ennek végbevitelére helyben lakó fiatal, kitűnő orgona művésznket, Nagy József urat nyerni meg; a ki azt, a menynyire a körülmények engedik, gyökeresen, és az orgona-művészet legújabb, s igen célirányos alapelvei szerint, teljes megelégedésünkre kijavította és részben egészen újjá alakította. Nem célunk a tett munka érdeméről szólani. Nagy József urnak fellépése után az egész országban gyorsan ismeretessé lett neve elég biztosíték ezen tekintetben. Azt azonban nem hagyhatjuk említetlenül, hogy egyházunk anyagi állása tekintetbe vételéből a rendes díjt számunkra 100 o. é. frttal olcsóbbra szabta, és így becses és jó mű mellett, pénztárunkat 100 frttal gyarapította. Fogadja érette egyházunk legszivesebb köszönetét! A brassói ev. ref. egyház kebli tanácsa.

= A kún-ágotai községben Csongrádmegye — éppen a köznép köréből 68 család, köztük a biró az egész tanácscsal, és a képviselőtestület azon családtagokkal, kiknek a törvény megengedi, a reformált egyház kebelébe áttért. Az áttérés június 23-án történt, a midőn békés-bánati ref. esperes Hajnal Abel prédikált, s osztott a hiveknek urvacsorát.

= A vasut ma-holnap eltöröl a föld színéről egy sajtós országot. Olvasóink ismerik a mormonoknak — a mi erkölcsi fogalmainkkal teljességgel ellenkező — társadalmi rendjüket, hogy sok-nejűek voltak. Ez ország — ott a sós tavak körül — szervezve Brigham Young által, több kedvező alkalom által segítve, fennállott napjainkig, s nem egyszer dacolt az amerikai statusokkal. De a „pacific“-vasut kiépült; e fészket összekötötte a világgal, és egy szép reggel a Young országa bomlásnak indult. A nagy többség — támogatva az aszszonyok öszszesége által — követeket küldött Washingtonba, kik által folyamodnak, hogy a régi állapotokat megszüntetvén, az újvilág társadalmi rendje legyen számukra is az alapkö, melyen felépíttessenek. — Nagy az öröm e felett a mormon-nők között; és örüljünk mi is, hogy a világosság terjed; holott ugyancsak igyekeznek némelyek tömlőbe zárni!

KÖRÖZTETNEK.

681—1872.

Görgényi egyházmegyénkben:

1. Az oroszféi lévitai állomás.

Javadalmi:

a) Minden kepefizető (számszerint, 30) 2¹/₂ véka gabonát, a miből 30 véka zab.

b) Fapénz 10 frt, 50 kr.

c) Két düllőben 4 hold, 907 □^o szántó.

d) Minden évben használható szénafű, 6 hold, 24 □^o. (A szántót az egyházttagok szántják, és a kaszálót ugyanők kaszálják.)

e) A lévita által szerzendő földbe az egyházttagok elvetnek 8 véka zabot.

f) A nyulasi tagban 4 hold, 800 □^o szántó, és ugyanott egy szekér szénát termő kaszáló.

g) Temetésért 20 kr. o. é

h) Minden tanulótl 35 kr. o. é. tandij.

Pályázati határnap aug. 1-je.

2. Az unokai lévitai állomás. Fizetése:

a) Minden kepefizetőtl — számszerint, 40-től — 1¹/₂ véka búza.

b) Minden kepefizetőtl egy-egy félszekér tűzifa.

c) Szántó és kaszáló együtt 9 hold, 335 □^o; ebből 8 véka férőjüt őszi alá, 4 véka férőjüt tavaszi alá az egyházttagok mivelnek meg; ugyanők a szénafűvet lekaszálják, a szénát felgyűjtik és behordják.

d) A temető fűve.

e) Temetésért 20 kr. o. é.

f) Minden tanulótl 35 kr. o. é. tandij.

g) Tisztességes lakás, gazdasági épületekkel.

Pályázati határnap augusztus 1-je.

A folyamodványok mindkét állomásért görgényi esperes t. t. Benkő János aa.-hoz M. Péterlakára (u. p. Sz. Régen) küldendők.

Kolozsvártt, július 1-én, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. EVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, JULIUS II, 1872.

80 — 28. SZAM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — **Előfizetési** ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — **Szerkesztőségi** iroda — hová a kéziratok és előfizetések **bérmentve** küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

— Szívesen kérjük ügybarátinkat, hogy előfizetéseiket beküldeni, vagy megrendeléseiket megtenni szíveskedjenek.

Lapunk előfizetési ára, a „Préd. tárral“ együtt:

Évnyegyedre	1 frt. 50 kr.
Félévre	3 frt.
Egész évre	6 frt.

Kolozsvártt, júliusban, 1872.

A kiadó-hivatal.

A népiskolaügy.

(Folytatása és vége.)

b) Elveszhet a községi iskolában felekezeti, t. i. reformált vallásunk, mondják. Miképpen veszhet el? Szóljon igazán, elfogulatlanul, s eldöntéssel nélkül akárki. Legyen, hogy mind katolikus tanító tanít a községi iskolában. Mit tanít? Azt, mit a törvény meghatározott. Miből tanít? Abból, mit az ország tankönyvül elfogadott. Már, ha Magyarország józan, s értelmes gondolkozásába helyezett hitünket fel nem adjuk: a protestáns világosságot nem féltethetjük. De legyen a rosszabb eset, t. i. a tankönyvek, a szellem a községi iskolákban protestáns-ellenes: hát, anynyi ügyességet, s éberséget ne tegyünk fel magunkról, hogy mi azt egészen, s teljesen ellensúlyozni fogjuk? A vallástanítás általában a mi kezünkben van; s ez elég alkalom és elég mód arra, hogy gyermekeinket egészen protestáns világossággal hívökké, s ilyen hitet vallókká növeljük. Ugyan, ha a népoktatási törvény szelleme olyan volna, hogy attól a protestánsizmusként kelljen félni: nem két kézzel ragadták volna-e meg azt a nem-protestánsok, hogy az által, mint nekik igen célszerű eszköz által, vallásunk ellen új hadjáratot próbáljanak? Éppen az, hogy nekik ez a törvény nem kell: egyenesen mutatja azt, hogy az nekünk jó. El is tölt már az emberiségnek sötét kora. Szemei felnyitak a tudatlanságban tartott népek is. Ösztöne is mondja, lelke követeli, hogy sötétben ne vezessék. A világosság útát tör magának,

ha óriás tömegben mind vas fejű papokat állítasz is elébe.

De ha nem is a protestáns világosságot; veszelhetetitek a községi iskolák protestáns hitünket s egyházunkat, mondják.

Én — istené legyen azért a dicsőség! — a protestáns hitet, a protestáns egyházat sehol sem félttem többé. Lám, Olaszországban terjed, hívői száma szaporodik; Spanyolországban is életnek indult már, s Magyarországon féltük azt? Álljanak csak hiven élén azok, kik féltik; munkálkodjanak igaz buzgósággal, hogy azt belé gyökereztessek a mostani korba; felügyelők, papok ne álljanak meg azon a nyugponpon, hogy féltékenyen őrizték a vallást úgy, a mint van, mert ez nem elég; hanem — a mint az idő megkívánja — kétszerezett, sőt sokszorozott szorgalommal, s há kell, áldozattal dolgozzanak arra, hogy a hittanítás a lélek kívánságát teljesen kielégítse, hogy az egyházi élet a jelen kor követeléseire alkalmas legyen, s annak bátor és előretörő mozgását ne nehezítse sehol, annál inkább ne akadályozza, hogy a protestáns egyháznak és egyházaknak élete olyan legyen, melynek tiszteletet érdemlő tekintete imponál, mint a melyen magának a protestáns hitnek, s ebből folyó nemes erkölcsöknek élő kifejezését láthatni: s ekkor biztosítva lesz hitünk és egyházunk egészen.

A hitoktatást egészen külön választja a törvény egyéb tantárgyak tanításától. Vigyük mi a felekezeti hitoktatását igazi ügyességgel, s odaadással; szorítsuk rá — felelősség terhe alatt — az illetőket, hogy tanítsanak, s ne csupán bitorolják a parokhiát: és soha sem ronthat, még szándékosan is, e téren az iskola anynyit, hogy mi azt helyrehozni ne tudjuk.

Nem; szegény, szánandó felekezeti iskoláinkat ilyen állapotban is féltékenyen tartogatni azért, hogy hitünket általuk megőrizzük — a mi különben is lehetetlen nem lehet a mi feladatunk; hanem azokat az állam segítségével virágzókká tenni, hogy a bennök felnövő értelmes nép világos lelkéből evan

gyeliumi hitünket annál erőteljesebben kifejtessük: ez teendőnk, az én nézetem szerint. Igenis; mert

2. A mi iskoláink — itt csak az erdélyi ref. iskolákról szölok — szomorú helyzetben és állapotban vannak.

Miután a népoktatási törvény a tanidőt legalább nyolc óra rendeli, a tanítók folytonosan azon lehangolt állapotban vannak, melyben ha egyebet lehetne is sikerrel tenni, tanítani jó kedvvel, s így eredményyel, nem lehet. A tanítói fizetések számandó kevés volta mellett, mellék-foglalkozással szereztek maguknak valamit tanítóink ez előtt. Most, mellék-foglalkozásra sokkal kevesebb levén idejük, sokkal kevesebb az is, a mit szerezhetnek. Tehát, kötelességök szaporodott, még pedig sokkal; fizetésök kevesedett, s — el lehet mondani — a legnagyobb rész alig tudja házáat fentartani. Mit tettek az egyházmegegyék, mit tett az egyház-kerület arra, hogy a tanítóknak ezen siralmas helyzetén segítsen, s ez által a népoktatásnak szabad és biztos mozgását ez oldalról megkönnyítse? Semmit.

A milyen a tanító, olyan az iskola. Tanítóink állapota siralmas, bizony nem kevésbé ilyen iskoláink állapotja is. Ne higye, tisztelt olvasóm, hogy a mi iskoláink olyanok, a milyeneknek írják és mondják azokat a hivatalos tudósítások. Azoknál sokkal-sokkal gyöngébbek. Tudok esetet, hogy ott, hol a főegyház-tanács tudása szerint „törvénynek megfelelőleg berendezett virágzó iskola van“, olyan iskola áll, mely alig mondható iskolának. Iskoláinkban általában a hat osztályos rendszer életbe léptetve nincs; küzdenek a tanítók 3, 2, 4 osztályba rendezéssel, alapos rendszer nélkül; tanítóink nagy része gyenge; tudok esetet, hol kitünőnek irt tanító olyan, hogy a helyes tanításról fogalma sincs; az iskolák némely taneszközöket kaptak, de egyáltalában nincs a tanítók kezében vezérkönyv, s nagy mértékben hiány van tankönyvekben, írószerekben, nincs megállapodás a tankönyvekre nézve; a főegyháztanács azt hiszi, hogy minden esperes és notárius kész pedagógus, kik minden tekintetben helyes és alapos útastást tudnak adni az iskolaügyben; azt hiszi, hogy minden pap igazi lelkesült bajnoka a növelésnek, s gyűléseken a főtárgy mindig a népnevelés; de — faldalom! — nem hogy így volna, hanem szinte ellenkezőleg van. Az ellennézetek az iskolaügyben, a több felől hallható surlódások felekezeti előljáró, s tanfelügyelő között, a habozás, határozatlanság e fontos tárgy körüli véleményekben anynyira közönyösökké tették az embe-

reket, hogy alig láthatni egy-egy helyet, hol most is lelkesen viszik az iskolaügy körüli kötelességeket. Természetes, hogy az előljáróknak ilyen magaviselete kihat a népre is, s az még közönyösebb; sőt kihat a növendékekre is, s látni lehet, hogy az egész iskolai életet valami zsibbadtság lepte meg, s nem olyan az — milyennek lenni kellene most éppen — mint ujló tavaszban fölpezsdült friss élet, hanem olyan — milyennek lenni soha sem kellene — mint a tavasz folytán egy nem remélt fagy által megrongált növény-élet.

És ne ámítsuk magunkat azzal a reménnyel, hogy mi magunk a szomorú helyzetből saját erőnkkel ki fogunk emelkedni. Erre mindenek előtt kellene pénz, igen sok pénz, a mi nincs; s hogy nem is lesz, azt csak a nem látja, ki látni, nem akarja. Továbbá, kellene minden iskola éltető lelkéül egy a népoktatásügyben jártas, képzett egyén, ki azt az ügyet tanulmányozta, ismeri, arról tapasztalásokat szerzett, biztos adatokat gyűjtött, egészen benne él; ilyen mozgató, éltető erő nélkül virágzásra segíteni egy iskolát sem lehet. Ugy de, ilyen, egyházi életünk szük mezején, hány terem? Hány pap van a superintendentiában, a ki csak anynyit is tett volna a nép-növelésre, hogy a vallást tanítsa az iskolában? Hány van, a ki tanulmányozta az iskolaügyet? Hány, ki lelkiismeretesen dolgozik annak virágzásra emelésén? S pedig, ha még a papok által sem emelkedik föl az iskolaügy: mely oldalról várjunk annak javára segítő kezeket? Hisz ök vannak erre egyenesen hivatva, nekik is állhat leginkább szívöken. Aztán, van még egy igen nevezetes szükség a mi iskolaügyünk emelésére nézve, t. i. a felügyelet. Erről az oldalról is úgy áll a dolog, hogy biztató kilátásunk alig van. Ugyanis, a felügyelet megyen általában a visitáció által, külön egyes körlelkészek által. Néhol sem a körlelkész, sem a visitáció nem ért a dologhoz; néhol, ha egyik igen, a másik nem, mind a két eset iskolaügyünknek oly szerencsétlensége, melyen eléggé aggódnunk nem lehet. S kiváló örömeink mondhatjuk, ha van vagy egy egyházunk, melynek körlelkésze, s illető visitációja együtt szakértelemmel, kellő buzgósággal, és igazi jóakarattal törekednek előre vinni az iskolaügyet.

Igy állván dolgaink, nekem, részemről semmi reményem nincs arra, hogy ebből az állapotból saját erőnkkel ki tudjunk emelkedni. Pedig itt áll, ha valahol igen, az, hogy a ki csak megállott is, már esik hátra. Innen, az én nézetem szerint:

3. Teendők a népoktatási törvénynek — melynek intenciója, minden mellékes tekintet nélkül Magyarország népének helyes, szabadelvű, világos, hazafias nevelést adni — szabad és biztos mozgást engedni, sőt eszközölni a mi egyházunkban is. Tehát:

a) fő-főelöljáróink hagyják fel a felekezeti séghez való merev ragaszkodást, s a törvény gyors életbeléptetésére másokat megelőző buzditással folynak be. E végre

b) a m. főegyháztanács állítson meg egy szerződési formulárét, melyet használjon minden iskola, mely községivé akar lenni;

c) állítsa meg a m. főegyháztanács a községiékké lett felekezeti iskolák vagyonának kezelési módját, vagy is annak az egyház részéről való felügye-
lése, folytonos evidenciában tartása, s lelkiismeretes gondozása módozatát;

d) intézkedjék arról, hogy mindenütt, a hol az iskola községivé lesz, legyen egy arra választott és fizetett iskola felügyelő — még pedig teljesen alkalmas egyén — a ki, mint az anyaszentegyház megbizottja, az iskola életének menetét úgy felügyelje, hogy ott minden, mi egyházunkra nézve káros lehetne, eltávolítva legyen, s az iskola a tiszta, józan, s helyes növelés és oktatás útjából valami mellék tekintetért ki ne térhessen;

e) különösen rendelje el a hitoktatást úgy, hogy az lelkiismeretesen, és saját nagy jelentésének megfelelőleg. kezeltessék; s úgy, hogy arról pontosan számot is kérvén, a lehető hiány, tévedés, hanyagság rögtön észrevehető legyen;

f) nevezzen ki a m. főegyháztanács egyházmegyénkiint egy, nagy egyházmegyében több, arra hivatott, képzett és hajlammal, egyszerűséggel megáldott iskola-felügyelőt, kiknek kötelességök legyen, úgy mint a taufelügyelőknek, a mi iskoláinknál akár községiékké lesznek, akár felekezetié maradnak, mindent tenni arra, hogy a népoktatás anyaszentegyházunk jelleméhez, érzületéhez, történeti jelentőségéhez mértten értelmes, világos, szabad, protestáns, hazafias szellemben bizton előre mozogjon, sőt láthatólag haladjon. Végre

g) az egyházkerületi közgyűlésen a népoktatás ügynek olyan határozott és soha el nem maradható hely jelöltessék ki a tárgyak között, mint a költségvetésnek az országgyűlésen; hogy az összes anyaszentegyház azt, mint életének egyik legfőbb tárgyát — mert az lesz az akkor is, ha minden iskolánk

községivé lesz — minden évben színről színre lássa, előmenetelét, vagy valahol hanyatlását rögtön kiömerhesse, s azonnal segítségére siethessen.

Elmondtam nézeteimet e nevezetes ügyben, s midőn az utolsó szavakra gondolok, melyekkel azokat bezárjam, lelkemben egy szent fohász emelkedik előtérbe: a mindenható, a népek ura és atyja, vezérelje dolgainkat úgy, hogy reformált népünknek értelmes, világos, szabadelvű növelésében népoktatás ügyünknek biztos előre mozgását, s ez által hazánk dicsőségét, virágzását, s benne ref. egyházunk erősödését mind szebben láthassuk.

Zágon, június 3-án, 1872.

Demeter Sámuel.

Két válasz. *)

II.

Ferenc Józsefnek.

Tisztelt barátom! A „Ker. magvető“ egyik közelebbi füzetében észrevételeket tettél „Egy pár szó“ című. s e lapok hasábjain már jó ideje megjelent cikkekémre, s megkisértetted néhány állításom helyreigazítását. Örülök, hogy lyrád ez alkalommal, mellőzve a durr accordokat, szelidebben csendülő moll hangokat hallat, melyekre vizsgálgul bennem is lágyabb húrok jönnek rezgésbe. Hadd, zengjem hát én is el a magamét.

Kockáztattam azt az állítást, hogy az unitáriusok is olybá tekintendők, mint az egyetemes prot. egyház kebelébe tartozók, mert noha egyes hitkérdésekben a többi prot. felekezettől eltérő álláspontot foglalnak el, de ők is — mint önálló felekezet — a XVI-ik század szülöttjei s harcosai annak a tábornak, mely a római kath. egyházzal szemben a Krisztus evangéliomának fegyverével vívja a szellem szabadságának nemes harcát.

Te a helyett, hogy az ügy érdemére tartozó érvekke támadnád meg ez állítást, a vitát oly térre viszed át, mely a kérdés kitisztázására sehog sem alkalmas. A vitatárgyának elvi oldalát egészen mellőzöd, s minden okoskodásod oda megy ki, hogy az unitáriusok miért nem tekinthetők protestánsoknak: mert mind az élet, mind a történelem tanúsága szerint, a prot. felekezetek nem viseltetnek irántok elég jó akarattal. Ez éppen olyan okoskodás, mintha azt állitanád, hogy ha a testvérek összszeándorodnak az örökség felett, megszűnnek testvérek lenni. Nem szűnnek meg biz azok, csak legfőlebb azt mondjuk róluk, hogy nem jó, hanem „veszekedő“ testvérek.

És mivel bizonyítgatod te a jó akarat hiányát? Először is azzal, hogy e lapokban, midőn a Herepei Károly halála alkalmával fel volt említve egy néhány erdélyi kitünőbb egyházi szónok, mellőzve voltak az unitárius Sylvester és Szász Mózes. Hát a lutheranusokról

*) Lásd lapunk 78—26. számát.

volt-e abban a nekrológban szó, s ezért csak nem fogod tán azt állítani, hogy szerintünk ezek se protestánsok? Az a cikkeske teljességgel nem célozta az egész erdélyi prot. egyházi szónoklat történetét vázolni, hanem egyszerűen kimutatni azt a helyet, melyet a Herepeiek és Hegedűsek az erdélyi református szónokok sorában elfoglalnak. Ugyan ezt teszitek ti is a „Magvető“-ben a Sylvesterekkel és Szász Mózesekkel, s légy meggyőződve, hogy mi ebből soha se csinálunk sérelmi tőkét.

A jó akarat hiányának második bizonyága, szerinted, az, hogy Balog Ferenc a Révész „Figyelmezőjé“-ben úgy mutat be titeket, mint „a rég sivárnak bizonyult s visszavetett humanitarius elv utó harcosait, kik köszörültek fegyveretöket, hogy elragadjátok tőlünk az evangélium Krisztusát, s helyette egy meghalt, elporlott, s fel nem támadott Jézust nyujtsatok.“ Részemről, őszintén bevallva, távol vagyok attól, hogy titeket ilyen szörnyű rablási szándékot rejtegető embereknek tartsalak; s általában, azt az eksklusiv tendenciát, melyben a „Figyelmező“ gyönyörűségét találja, határozottan rosszszalom. De vigasztaljon benneteket e tekintetben az, hogy Debrecenben nem csak az unitáriusokat átkozzák ki, hanem azokat a kálvinistákat is, kik szerintök, eltántorodtak az igaz hittől, s a protestáns-egylet tagjaivá lőnek. Jó szerencse, hogy nem Balog Ferenc ur dönti el, hogy ki a protestáns, s ki nem; mert félek, hogy akkor a kálvinisták s lutheránusok nagy része is kihullana

a rostából. Éppen ezért, nagyon gyenge érvet használtál, midőn rá hivatkoztál.

Különben, mellesleg engeddd megjegyezmem, hogy a birálatokra, általában véve, igen érzékenyek vagytok. Minden kínálkozó alkalmat két kézzel megragadtok, hogy úgy mutassátok be az unitáriusokat a világ előtt, mint a kik még most is háttérbe vannak szorítva, igazukban félreismerve, s méltatlanul üldözve. Ez eljárásokat, előttem legalább, a kaptáció benevolencié színezetével bírónak látszik; mert ez által igyekeztek ti a világ rokonszenvét magatok — mint elnyomottak — iránt felköltetni. Van bennetek jókora adag a keresve-keresett martyromság dicsfénye utáni vágyodásból; holott ma már nincsen erre sem okotok, sem alkalmatok. Régebben volt gyakran, az igaz, s részemről érteni tudom, ha a multak keserve néha kitör belőletek; de nem helyes, igen gyakran fölszaggatni azokat a sirokat, melyekbe a jelenkor felvilágosultsága a mult idők vallásos üldözéseit, hitem szerint, örökre eltemette. Vallásos üldözéseket nem csak ti szenvedtetek, hanem szenvedett valamennyi felekezet, ha gyöngébb volt, mint az őt környező. Hagyjátok el hát a rekriminációkat, mert bizony, nem alkalmasok arra, hogy irántatok a többi felekezetben a jó akarat érzelmét felköltésék s ápolják.

De térjünk vissza a dologra.

Szász Domokos.

(Vége következik.)

TÁRCA.

Vázlatok Benkő József naplójából.

5. Krónikai adatok.

(Folytatás.)

3937. V. t. u. Thébé Egyiptomba elrontaték. Ugyan ez időben Rómába a Tiberisnek táján egy olaj kút fakada, kiből egy nap estig nagy bővséggel fut a ki az olaj.

3938. V. t. u. Németországból kiűzetének a Gotusok.

3941. V. t. u. nagy drágaság támad a Sidóságon, Herodes országát ekkor confirmálták a Rómabeliek.

3946. Herodes a Salamon templomát földig mind elrontatá, ki helyébe olyat csináltata, hogy annak az ő szép és nagy voltán ember nem győzött eleget csudálkozni; mert ennek a hosszúsága száz singet tart vala, a szélessége is százat, a rakás magassága is százat; mindezeket pedig csináltatá fejer faragott márvány kőből, kinék a fundamentuma be a földbe húsz singnyire vala, azért a fundamentumtól fogva a kőfalnak a magossága száz húsz singet tart vala. Egyik kőnek a széle 12 singet tart vala és a temérdeksége nyolczat, minden követ pedig egy mértékre faragtak vala. Ennek felette a Templomnak az ajtait tiszta arannyal béboritá, kibe nagy sok drága köveket belé csenáltatá és a zárjait is ezüstből csenáltatá.

Továbbá a nap nyugat felől való szeglet in egy porticust csenáltata, kinék az ő hosszúsága másfélszáz singnyire vala, a széle százra, kibe ennek felette csináltata fejer márvány kőből négy renden másfélszáz kőlabat, kinék a magassága 40 singnyire vala, a temérdeksége pedig háromra. Továbbá a padimentomat is fejer márvány kőből csináltatá meg. Azonképpen dél felől való oldaláról és észak felől való oldaláról is így cselekedé.

Napkelet felől pedig oly nagy porticust csenáltata, hogy a hosszúsága 720 singnyire nyujtatott ki mind a Hedron patakáig. Ennek felette a Templom ajtaja előtt való porticust mind ezüstel borítottata vala be, kinél ember soha nagyobb épületet nem látott s nem hallott.

— Ugyan ez évben Herodes Samariát megrakata és Sebasténak nevezé.

— Virgilius Poeta meghala.

3948. Mária az Úr Jéz. Kr. Anyja születék Joákimtól.

3953. Herodes Cesareának városát megrakata és a Cesartól Cesareának nevezé, ki annak előtte Stratontornianak neveztetik vala.

3954. A Salamon Templomát Herodes elvégezé.

3962. Jézus Kr. születék. (Kor, számítás szerint I-ső év.)

3963. József Egyiptomba szalad vala. (Kr. u. 2.)
 3972. Heródes Gaillileának Tetrarchája regnál 24. esztendeig. Ez immár más Herodes, nem az előbbi. Ez a ki megöleté János Baptistát és a Kristust fejér ruhával megcsufolá. (Kr. u. 11.)

3973. Jézus a Templomban disputál, kit József „inter Doctores“ találá meg Luc. 2. (Kr. u. 12.)

— A templom megfertézték a Husvét Innepében, mert éjjel holt emberek tagjaival béhányták vala azt, — kik miveltek volt azt? senki bizonyosan nem tudja.

3980. Ásiába 12 város romla el földindulás miatt. (Kr. u. 19.)

3982. Ovidius Násó meghala. (Kr. u. 21.)

— Titus Livius meghala.

3989. Ponezius Pilátus, Judeának tisztartója regnál 10 esztendeig. (Kr. u. 28.)

3991. János Baptista a Kúrtnek innepén tanítani kezdé és keresztelni a Jórdán vize mellett. (Kr. u. 30.)

Közli: *Herepei Gergely.*

(Vége következik.)

VIDÉKI ÉLET.

A széki egyházmegyéből.

Bethlen, junius elején, 1872.

Közgyűlés tartatott ápril 23, 24, és 25-én. Jelen volt egy főgondnok az ötből, br. Bánffy Dániel ur, ki az utolsó pillanatig a legnagyobb érdekeltséggel s tevékeny buzgósággal vett részt a tanácskozásokban. Mélt. Földvári József ur levélben fejezte ki sajnálatát, hogy új főkapitányi hivatala ez alkalommal lehetetlenné teszi megjelenését, mit máskor oly készséggel szokott tenni. Megéljeneztetett.

A papságból 28-an voltak jelen. Elég sokan, a betegeket s öregeket leszámítva.

Világi képviselő csak öt — ötvenkettőből. Megdöbbentő részvétlenség! Így hiába panaszolunk, hogy a papság igazit mindent, a hogy akar. Megnyiták a sorompók, a papság — ha tetszik — kisebbségben van; vegyünk részt az anyaszentegyház újraépítésének nagy és dicső munkájában; mert mi papok, igaz, hogy a hívekért vagyunk; de ha önök nem lelkesülnek az anyaszentegyház javáért, virágzásáért, mely önket érdeklí legelső sorban: akkor mi csak a Pestalozzi vizes szalmáját szárazt-gatjuk; eloltja keblünk legnemesebb lángját a közöny és vizeny.

Iskola-tanító megjelent, négy, — vagy harmincből; mind a négynek privát dolga volt, s közülök egy sem volt képviselő. Barátim, önök magukat páriáknak nevezték, s egekét verdeső hangján a méltatlankodásnak panasztak a papok hierarchiája, despotismusa ellen; s most, midőn alkalmuk nyílt, hogy a közgyűlés minden tagjával egyenlő rangban és egyenlő joggal felemljék szavukat, s a nevelés ügyben — kivált — szakavatott tanácsukkal gyámolítsák törekvéseinket: önök az otthonmaradásban fénylenek?! Nevetesebb tárgyai voltak a közgyűlésnek:

1. A m. egyh. főtanácsnak két leirata esperes aa.-hoz, melyekben felvilágosítást és ajánlatot kér a tanfel-

gyelőségek által megintett iskoláink iránt. Esperes aa. ezen leiratokat áttette közgyűlésünkhez; a közgyűlés egy kimerítő felvilágosítást küldött, s néhány iskola kiközösítése iránt ajánlatot tett a mélt. egyh. főtanácsnak, s néhány észrevétellel kísérté a tanfelügyelők eljárását.

Kiközösítésre felajánlottak azon iskoláink, melyekben a vallás és nemzetiség ez által veszélyeztetve nem lenne; még pedig:

a) feltételelesen: légeni, málomi, katonai, és pusztá-kamarási;

b) feltétlenül: feketelaki, melegföldvári, veres-egyházi, somkereki, felőri, szent-margitai és alsó-ilosvai iskoláinkat;

c) nagyon ajánlottak: magyar-décei, és örd. füzési iskolák.

— Egyszersmind nem fojthatta el közgyűlésünk a tanfelügyelők eljárása iránt néhány észrevételét:

a) a tanfelügyelők jelentései iskoláinkról — a vizsgáló bizottság tudása és felvilágosítása szerint — többnyire hibásak;

b) a meglevő hiányok iránti felszólítás a tanfelügyelő uraknál tervezve — tán — volt, de valósággal nem történt meg;

c) hogy nem minden kötelezett tantárgy tanított minden iskolánkban, sok egyéb okok közt, főképpen azért történik, mert falusi iskoláink növendékei nem igen bírnak akkora értelmi fejlettséggel, hogy azokat megbírnák;

d) a törvény ugrást nem kívánhat, hanem csak fokozatos haladást; a tanfelügyelő urak méltóztassanak az évenkiuti haladásra figyelni, mit bizonyosan tapasztalhattak volna, ha szerencsétlenné volna iskoláinkat látogatásukkal, s egy ilyen tapasztatás bizalmat öntött volna az iránt, hogy iskoláink fel fognak emelkedni, ha a tapasztalt haladásban ők is segédkezet nyujtanának, mert ez által a törvény szellemét töltenék be; mig így csak a betűt erőszakolják — elég okszerűtlenül; — pedig a „betű megöli.“

2. Mult évi közgyűlés megbizta volt e sorok íróját, hogy készítsen új alapszabályokat az özvegy-árvai pénztár számára. Megbizott ezt bemutatja, melyet egy bizottság némi módosításával a közgyűlés magáévá tett, s megerősítés végett az egyház-kerületi közgyűlésre felterjeszteni határozta. Minthogy a szabályok rövidek, nem foglalnak sok tért; ha a szerkesztőség akarja, beküldöm közlés végett. (Örömmel közöljük. Szerk.)

3. E sorok írója indítványozza, hogy alkottassanak tanácskozási szabályok a közgyűlések számára, melyek lehetségesse tegyék a rendes tanácskozást, a mi nálunk — fájdalom! — néha kiönt az alkotmányos tanácskozások medréből.

Indítványozóra és Péter Antal. apa-nagyfalusi lelkesre bizott ennek a közelebbi gyűlésig leendő elkészítése.

4. Indítványoztatott, hogy az özvegy-árvai pénztár, mely nálunk mindenütt legégetőbb szükség, de egyszersmind legégetőbb seb is, hozassék tökéletes rendbe haladéktalanul.

Finta Samu pénztárnok, és Pergő Márton aa. bizat-
tak meg, hogy 20 nap alatt esperes aa.-hoz beadják, a
kinek köteleességévé van téve, e nyár folytán, minden hátrá-
lékok és tartozások irgalom nélküli felszedése, s a
többi mellé a bethleni takarékpénztárba helyezése.

5. Számbavétetvén az egyh. kerületi közgyűlésre vá-
lasztandó képviselőkre történt szavazatok, kiderült, hogy
általános szavazat többséggel képviselők lettek egyházmegye-
génk részéről

a) a búzai választó-kerületben Pergő Márton
vajda-kamarási lelkész, s egyházmegyei aljegyző;

b) a szamos-ujvári kerületben t. Ince Ferenc
ur, bálv.-váraljai egyházunk világi képviselője;

c) a bethleni kerületben Köblös István, rettegi
lelkész, és egyházmegyei közügyigazgató;

d) a széki kerületben mélt. Ugron Sándor ur;

e) az iskolatanítók részéről t. Bernádi Dá-
niel ur, bethleni egyházunk világi képviselője.

Mind értelmes és buzgó férfiak, kik hasznos szolgál-
latot tehetnek az újjáalakulás nagy munkájában.

6. Indítványoztatik, hogy miután a szükség—melyért
a papság és iskola-tanítói kar magát önkint megróttá a
főiskolák segedelmezésére — megszünt; szüntetessék be
ezen adakozás is.

Felterjesztés határozatott a kerületi közgyűlésre,
melyben kéressék ezen adakozásoknak a papi és iskola-
tanítói gyermekek taníttatásának könnyítésére fordítása.

7. Indítványoztatik, hogy a papválasztási szabályok
revideáltatván, törültsék ki belőle az az egész anyaszent-
egyház közérzetével ellentétben álló, okadatolatlan pont,
mely szerint a harmad osztályu egyházak papjai, csak
másod osztályuakban pályázhatnak.

Indítvány értelmében felterjesztés határozatott a ke-
rületi közgyűlésre.

8. Sepsi Mihály ismét megújította azon évenként
tenni szokott indítványát, hogy a Szamosujvárra állandó-
sitott tavaszi közgyűlés újra induljon régi vándor pályá-
jára, egyházzól egyházra. Motiválta is indítványát; de az
ellenézetűek érvei által, az-ő érvei halomra döntettek, s
indítványa elejtetett, miután mellette csaknem maga ma-
radt egyedül.

Szóba jött még gyűlésen kívül: jó lenne a szervezeti
törvény azon pontjának, mely a presbiteriumokkal választatja
a kerületi közgyűlésre a képviselőket, oda módosítása,
hogy ezután a tavaszi közgyűlések által választassanak;
de gyűlésbe nem jött be, s így ezen — mondhatnám —
közóhaj, nem fog felterjesztetni.

Szinte kifeleltem: a két egyház vizsgáló bizottság is
megtette jelentését s előterjesztéseit, de ezeket, remélem,
az illető vizsgáló biztosok közreadandják. (Szívesen fogad-
juk; sőt kérjük. Szerk.)

Csilrös József.

A n. enyedi egyházmegyéből.

A n. enyedi egyházmegyének rendes közgyűlése tar-
tatott F.-Vincen, június 18-án.

A gyűlés megnyitását ünnepélyes isteni tisztelet előz-
vén meg, egyházi szónoklatot tartott n. enyedi lelkész Fü-

löp Géza, Péld. VI. 23-ik versét vevén beszédjének alap-
jául: Jézus tudományának világosságáról, s ahoz való vi-
szonyainkról.

Isteni tisztelet végeztével esperes nt. Basa Mihály ur
atyafiságos szeretettel üdvözölve a közgyűlés tagjait, köz-
anyaszentegyházi, s egyházmegyei szellemi életünk állapo-
tára vonatkozó hatásos beszédével nyitotta meg a közgyű-
lést. Megnyitó beszéde jegyzőkönyvbe igtattatott.

Számbavétetvén az ujonnan választott egyházmegyei
világi képviselők, s a tanítóikar választottjai: igazoltattak.

Az egyházi és világi hivatalnokok három évi hiva-
taloskodásuk tartama lejárván, egyetértő közfelkiáltással
jobbadán az eddigiek, egy néhány új tag pótlásával, meg-
választattak.

A világi ülnökök választása előtt azon indítvány té-
tetvén, hogy miután hét gondnokunk közül némelyik éppen
nem, mások is egy s más elfoglaltatásuk miatt, ritkán je-
lennék meg gyűléseinken, de különben is a szervezeti tör-
vény csak négy gondnokot alapít meg: három gondnok
kéressék fel a viszszalépésre, s a megmaradt négy mellé
választassék hat világi ülnök; az indítvány első fele, mint
a mely a közgyűlés jogán kívül esik, mellőztetett anynyi-
val is inkább, mivel a szervezet záradéka is tisztán mondja,
hogy „a törvénynek visszaható ereje nincsen“; a hat vi-
lági ülnök választása elfogadtatott; gondnokaink pedig fel-
kérendők: miszerint oszszák fel maguk között úgy, hogy
közülök négy a lehetőségig jelenjék meg a gyűléseken. Né-
zetünk szerint, korrektebb eljárás lett volna a tiz egyházi
hivatalnokkal szemben, a hét gondnok mellé csak is há-
rom világi ülnök választása.

Az egyetértő közfelkiáltások utján tett választások
végeztével egyik tagtárs a választások ellen óvást jelentett;
óvásának azonban, részint mivel az utólagosan tétetett, de
különösen mivel éppen az óvást jelentőnek közhelyesséssel
fogadott indítványára fogadtatott el a hoszszadalmas sza-
vazás helyett a közfelkiáltással való választás, hely nem
adatott.

Kérdés intéztetvén az iránt, ha nem tartja-e a köz-
gyűlés szükségesnek egy aljegyző választását: az szükség-
felettinek nyilvánított.

Felbontatván a négy választó-kerületből beküldött, az
egyházkerületi képviselő választásra vonatkozó, pecsétes le-
velek, a szózatok többsége szerint, mint egyházkerületi
képviselek megéljenezettek: a tordai választó-kerületből t.
Szentkirályi Gábor; az aranyosszéki v. kerületből id. gróf
Thorockai Miklós; az enyedi v. kerületből m. Gáspár Já-
nos; a gerendi v. kerületből br. Kemény Gábor.

Több felsőbb rendeletek felolvasása után referál a
jegyző a vizsg. jegyzőkönyv nyomán az egyházmegye állá-
sáról; adjuk a terjedelmes kimutatás rövid kivonatát.

Ezen egyházmegyében van 32 anyaegyház; 10 olyan
leányegyház, mely némi önállósággal, birtokkal sat. bir;
30 olyan leányegyház, hol csak több, vagy kevesebb lélek
van. Van 30 lelkész, 3 állomás üres. 24 egyházban 32
tanító, nyolcban nincs; ezekben a pap tanít, vagy legalább
kellene tanítani.

Lelkek száma 19,300; a szorványosan uralkodó be-
tegségek, s nagy halandóság következtében a szaporodás

csak öt. A lefolyt tanszak alatt tanítás volt 34 tanhelyiségben; két helyt tanított a pap; hat egyházban helyiség, pap, vagy tanító hiányában, nem volt tanítás. Tankötelezettek száma 2401; iskolába járt 1477; nem járt 924. Kevesebb tanult, mint a múlt évben, 179-el, minek oka részint mivel egy néhány egyházban nem volt iskola, részint a téli szorványos betegségek, s uralgó szegénység. Kitünő szorgalom, s előmenetel mutatkozott hét iskolában; megközelítő kettőben; kevés előmenetel négyben; a többiekben a tanítók szorgalmához, s a gyermekek feljarsához képest, változott az előmenti eredmény.

A körülmények állásához képest kielégítőleg — de nem a törvénynek teljesen megfelelőleg — fel van szerelve, s taneszközökkel ellátva 17 iskola, a többiek primitív állapotban vannak. Újból építettett egy iskola, épülőben van kettő; nagyobb szerű javítás, toldás, felszerelés történt hatban. Nincs iskolához hat egyházban.

A kormány által első fokú megintésben részesült négy egyház iskolája (köztük a kercesedi, mely szerintünk, a kitünő iskolák közé tartozik), térmérték, és globus hiány, tornászati, gazdasági, polgári főbb kötelességek nem tanítása miatt.

Templom nincs két egyházközségben; roskatag állapotban van négy helyt; épülőben van egy; javítás alatt van öt; újból kijavított egy; torony építés indult egy, s építése elintéztetett egy községben; orgona javított három, s javítás alatt van két községben; nagyobb szerű építkezések történtek papilak, s gazdasági épületeken három községben; mint ilyen roskatag állapotban vannak hat községben.

Az egyházakat illető tőkepénz s alapítványok összessége 30,604 frt. 56 kr., pénztári készlet 4710 frt. 3 kr., hátralék 5933 frt., összes aktívum 41,247 frt. 59 kr. Évi adó 1941 frt. 39 $\frac{1}{2}$ kr., ebből hátralék 547 frt. 89 kr.

Iskolai tőkepénz 12,537 frt. 88 kr., magtári pénz 426 frt., magtár 5451 véka vegyes gabona, bertár 1073 veder bor, szorgalmi jövedelem 496 véka gabona, 360 kalangya zab, 300 frt. pénz, és 28 hold megművelve s öszgabonával bévetve.

A rendes kiadásokon felül évi jövedelem-szaporodás mutatkozik 16 egyházban; a többi a legnagyobb erőfeszítés mellett is, alig képes a status quot fentartani; a nevelés céljára, építkezésekre semmit sem fordíthat.

Ajándékozások történtek: Br. Kemény György Bükösön papi s mesteri fizetésül évenként 75 frtot. s 5 öl fát rendelt folyamatba indítani. Harasztoson: mélt. Zeyk József az iskola számára 1000 frtos urbéri papirt adott, 50 frt. első évi kamatjával. Décsén Turzai Mihályné egy díszes szószék takarót. Kocsárdon: Bán György az iskola számára egy részvényt, az aranyosszéki magtárból. Szentmihályfalván: mélt. Szilágyi Pál, s a lelkes kezdeményezése folytán, iskola építésre 102 frt. 70 krt adakoztak az egyház tagjai. Uj-Tordán a templom fedele kijavítására közel 300 frtot adakoztak, s az iskolába közadakozás útján egy derék vaskemencét vettek. Túrban a templom felépítéséhez járultak: br. Kemény István 5 frt., ifj. gr. Thorockai Miklós 10 frt., b. Kemény Ödön 2 frt., gróf Béli

Györgyné 2 frt., m. Zeyk József 2 frt., m. Zeyk Dániel 2 frt., gr. Bethlen Géza 2 frt., br. Kemény Lőrinc s György 10 frt., m. Antos János 20 frt. s négy szál tölgyfával, m. Felszegi Samu 5 frt., t. Vas Károly 20 frt., Gyulai József, hármasi fogadás, 10 frtot.

Csúcsón, — Koppádon a birtokosok, s némely közhallgatók a templom s papilak felépítésére, javítására — jól lehet több idő óta nincs pap befizették a papi kepét; ezen kívül, m. Gáspár János, s t. Finna János tetemes adozattal járultak az építkezésekhez.

N. Lakon: t. Gyárfás Lajosné, Rác Anna, egy ezüst rojtos selyem urasztali takarót.

M. N. Csánban: a birtokosok a nevelés céljára felajánlották adójuk 5%-tőlját. Papi kaszáló vásárlására mélt. Tisza László 100 frtot, s minden 50 frt. adomány után 10 frt. pótlékot; t. Méra J. ur 50 frtot, t. Németi ur 10 frtot. A papi fizetés javítására mélt. Tisza L. elvállalt 10 igás napszámot, t. Németi 2, t. Méra 2, Ilyés 1 igás napszámot.

Az egész egyházmegyében az egyházak tagjai buzgóságuknak, áldozatuknak sok szép jeleit adták. Kevésbé kedvező kilátást mutat a kepe és bér állása, mely kivétel nélkül tetemes hátralékban van.

Ezen előterjesztésre intézkedés tétetett a mindennemű hátralékok behajtása, s a lehető építkezések, javítások foganatosítására nézve, különösen a nevelés ügye tétetvén tizedes tanácskozás tárgyául. Mélt. Gáspár János tanfelügyelő elnöklete alatt egy tekintélyes bizottmány küldetett ki azon utasítással, hogy a meglevő adatok nyomán, a jövő szeptemberre adjon általánosan és részletesen tervet az iránt, hogy a körülmények számba vételével, miképp lehetne gyakorlati lendületet adni a nevelés ügynek, egyöntetűséget behozni. Ebből folyólag, felkérte a bizottmány, hogy az egyházmegye részére rendelje meg mindazon tankönyveket kellő mennyiségben, melyek népiskoláink számára szükségeltetnek.

A közgyűlés elibe terjesztetvén a múlt évi közzsinat tartási bevételek s kiadások; kitünt, hogy a közzsinat került 2346 frt. 68 krba. Ennek fedezésére, adakozás útján, begyűlt 887 frt, egyházmegyei rovatul 1310 frt. 68 kr., kölcsön vétetett 403 frt., melyből 225 frt. még fizetetlen. Erre nézve is megtevén a közgyűlés a szükséges intézkedést, némely kisebb jelentőségű ügyek eligazítása után, bezárattott.

r. l.

K Ü L Ö N F É L É K.

* * E hét kolozsvári ev. ref. egyházközségünkben a közvizsgák hete. E héten mutatták és mutatják be egyházközségünk négy népiskolájának, és két gyermekkerttel összekötött óvodájának növendékei egy évi fáradoalmuk gyümölcsét. A már eddig lefolyt vizsgák eléggé meggyőztek, hogy tanítóink a mily lelkes barátai a nevelésügynek az iskolán kívül, épp oly hű sáfárai iskoláikban.

* * Közvizsga a tanítónő-képezésben. A kolozsvári állami tanítónő-képezésben a különböző felekezeti növen-

dékek vallástani vizsgái f. hó 8-án dél előtt tartattak ugyanazon időben. Minden felekezet teljesen meg volt elégedve az eredménnyel. Saját felekezetünk növendékeit mi is meghallgattuk. Nem minden várakozás nélkül mentünk e vizsgára, s örömmel kell kijelentenünk, hogy várakozásunkban nem csalódtunk. Az értelmes, szabatos feleletek, kivétel nélkül, meggyőztek egyfelől a tanító, helybeli lelkész tiszt. Baló Sándor szakavatott és tapintatos vezetéséről; másfelől, a növendékek szorgalmáról, és kellő értelmi fejlettségéről. Ha a többi vizsgákon is ily előnyösen fogják magukat bemutatni az új intézet növendékei, úgy bátran merjük állítani, hogy ez intézet bővülés reményére jogosít magvát képezi a közel jövőben létesülendő növendécsünek; s nem sokára itt lesz az idő, mikor nem kell külföldről hozatni a nevelőket, hanem megtaláljuk itthon is. Figyelemmel fogjuk kísérni a többi tárgyakból tartandó vizsgákat is. E vizsgán jelen volt főt. püspökünk, Nagy Péter is.

= (Fölhívás.) A kolozs-dobokamegyei néptanítók egyletének kiállítási bizottsága köréből tudatni kívánjuk, hogy leérkezett: „A bécsi világkiállításra gyűjtendő közoktatásügyi tárgyak programja.“ Mindenik tanfelügyelő kezéhez kapta eddig, s hitünk szerint már közölve vannak a t. tanítók- és tanügybarátokkal. Ennek alapján kérjük a t. tanítókat és tanügybarátokat, hogy szíveskedjenek folyó hó 25-éig beküldeni küldeményeik névjegyzékét. Az idő rövid nagyon, de a program értelmében augusztus 1-sőére fel kell küldenünk a kiállítandó tárgyak névsorát. Az értesítések egyleti elnök, tek. Indali Péter urhoz küldendők. — A t. kiállítók ne riadjanak vissza a kisebbszerű tárgyak, tanügyi eszközök, rajzok, minták kiállításától, mert nem az a célunk, hogy egyen-egyen állítsunk ki nagyszeműt, hanem hogy az összes kicsiségekből teremtsük meg tanügyi állapotunk valódi lényegét. A ki meg van győződve bárminek is a célszerűségéről, foglalja névsorába s igyekezzék kiállítani. Csak így tölthetünk be minden hézagot, a melyet egyesek netalán hagynának. Törekedjünk az egyetemesség felé. Lelkesítsen mindenkit az az eszme, hogy egyetemes törekvésünkhöz egy porszemet nyújtott. A nyilvánosság világosít. Lelkesítsen mindenkit az a gondolat, hogy a világossághoz egy sugarat szolgáltatott. Kolozsvárt, július 6-án, 1872. A bizottság nevében Török István, jegyző.

= A medgyesi ev. ref. egyház, mely mostani állapotját hívei egyetértő akarata, összesített ereje és kintartó, a jó iránti lelkesedéssel teljes munkásságának, s az ezt szemlélő számos pártfogónak köszönheti, ez évben is részesült némi segélyezésben. És pedig: 1. A Gusztáv-Adolf társulat lipcei főegylete által 82 frt. 31 krral o. é. segélyeztetett. 2. A medgyesi női Gusztáv-Adolf egylet 10 forintot o. é. adott, és 3. kolozsvári tanító t. Szász Lajos ur, ajándékozott egy finom szőr szövötű, fekete körvirágu, fekete rojttal körül díszített és sárga selyemmel kivarrott urasztali takarót; egy fehér sárga selyem rojttal ékesített, ugyanily feliratu selyem keszkenővel együtt, melyek értéke 22 frt. 50 kr. o. é. Mindezekért, az egyház

nevében, őszinte köszönetet mondani kedves kötelességemnek tartom. Sz. Medgyes, június 26-án, 1872. Orbán István, ref. levita.

= (Halálozás.) Veresegyházi ref. lelkészársunk, Somogyi Sándor, életének 60, lelkészi hivatalának 34-ik évében, mult hó 16-án, özvegyet hagyva maga után, meghalt. Jó férj és rokon, buzgó lelki pásztor, tiszta jellemű emberbarát és valódi hazafi hullott ki sorainkból általa. — Nyugodjék csöndesen!

** Megtörtént, s pedig nem a mult században, hanem az idén, július 6-án, hogy Pesten a belvárosi templom előtt egy aszszony, kinek ruhája a különbnél különfélebb olvasókkal, kereszttekkel, és plébából készült szent képekkel volt beaggatva, holmi gyökereket s más fadarabokat árult, mint egyenesen a Jézus sirjából szedett ereklyéket. A többek között, volt nála egy csomó sörte, melyről azt mesélte, hogy az egy szent bajusz maradványa. Nem csodálkozunk, hogy akadtak vevői, kik ad salutem animi miseri megvásárolták jó drágán e haszontalanságokat: mikor a magát katolikusként valló egyház kebelében találkoznak papok, kik egyes képeknek csodatevő erőt tulajdonítanak, s azt hirdetik széles e világon; s vannak püspökök, kik ördögöt űznek. Ha a talár és püspöki süveg alatt szabad terjesztetni a babonát és sötétséget, csupán ad majorem dei gloriam, miért ne engednők meg egy szegény tehetetlen aszszonynak, hogy az a tudatlan hívőket csalja? A cél itt és ott egy, az ámitás; s a mi ebből önkint következik, a gazdagodás. Az ultramontán pápista párt nagy hálával tartozik e szegény aszszonynak, mert az efféle ámitók biztosabb támaszai, mint a pápai zsoldosok. Ezeket a fegyver megsemmisítheti, de amazokat csak a tudomány és miveltség képes kiirtani, s ennek pedig a szent klerus letéteményese; t. i. az ő hitők szerint!

** A jezsuiták történelméhez. Hogy mennyire képes veteledni az ultramontanizmus, mutatja a „Historisch Politische Blätter“ egyik legközelebbi száma, melyben ajánlva van a pápának, hogy oszlassa fel a jezsuiták németországi provinciáit, s így ennek tagjai háboríthatatlanul működhetnek a német földön, mert a legújabb törvény nem az egyesek, hanem csupán a testületek ellen irányul. Bárki is elismerheti csak ebből is, hogy a r. egyház halad a korral, mert ezelőtt az ilyen indítványokat titokban tették és követték: most nyíltan. Ha a pápa elfogadná ez indítványt, ez arculapása lenne a legnagyobb mértékben az erkölcsiségnek, mely nem anynyira a törvény betűjét, mint szellemét parancsolja betölteni.

Nyiltposta.

32. Igen sokan arra szólítanak fel, hogy írjuk meg: vettük-e előfizetési pénzünket? Figyelmeztetjük az illetőket, hogy a receptisse, melyet mi itt aláírtunk, az illető posta-hivatalnál megtekinthető.

33. Gernyeszegre. Semmi tényleges eltérés nem lévén, tán mellőzhetjük.

34. Alszegei, barátunknak. Bizony, az lehet, hogy úgy van; hanem, ha eddig aludtatok egyik fületöken, most már fekdüjtek a másira; mert bevégezt tényt szóval nem lehet nem letté tenni. Bűn megkapta büntetését; igyekezzetek jóvá tenni. A megbocsátás és őszinte szövötközés sokat segíthet rajtatok, és a közügyeken. Az ellenségesség, a szótvonás: és dac — rossz tanácsadó.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. EVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, JULIUS 18, 1872.

81—29. SZAM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — **Előfizetési** ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — **Szerkesztési** iroda — hová a kéziratok és előfizetések **bérmentve** küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

— Szívesen kérjük ügybarátinkat, hogy előfizetéseiket beküldeni, vagy megrendeléseiket megtenni sziveskedjenek.

Lapunk előfizetési ára, a „Préd. tárral“ együtt:

Évnyegyedre	1 frt. 50 kr.
Félévre	3 frt.
Egész évre	6 frt.

Kolozsvártt, júliusban, 1872.

A kiadó-hivatal.

A kisdedek hete.

Kolozsvártt, jul. 16-án, 1872.

A ki a dalt, a virágot, a napsugárt nem szereti nem lehet jó ember. És a ki nem szereti a dalt, a virágot, a napsugárt: az ne olvassa el e cikket. Nem arról a dalról beszélünk, mely a kortestanyák füstös odúiból hangzott ki, mint az elkárhozottak rikácsolása; nem arról a virágról, melylyel a festett arc hivalkodik; és nem arról a napsugárról, mely kiégeti, leaszalja a mezők költészetét; hanem arról a dalról, virágról, és napsugárról beszélünk, melynek kollektív neve: gyermek. Van-e szebb dal széles e világon, mint ártatlan gyermeked tiszta hangja; van-e szebb virág, mint gömbölyü, egészséges, piros orcája; van-e termékenyebb napsugár, mint gyermekeid, kikért édessé lesz a munka terhe; a gyönyörök forrásává lesz a rájuk fordított gond, s elviselhetővé válnék — ha kellene — az önfeláldozás? Ártatlan tisztaságával a gyermek kiirtja ajkaidról a panaszt, homlokodról a redőt, kebledből a gonosz indulatot; letörli szemeidből az emésztő könyvet; s szived ha vérzik, szived ha fáj: oh, jaj, meggyógyít, vagy legalább enyhít, egyetlen mosolyával!

Nem, a ki a gyermeket nem szereti: az nem lehet jó ember. Beszéljünk hát róluk; mert az elmúlt hétből öt nap az övék volt. Kolozsvári egyházunkban, az egyház által fentartott két vegyes népiskolánk, két leány-iskolánk; és két gyermekkerttel összekötött óvodánk tartotta meg

nyári vizsgáit, s mutatta be amaz eredményt, melyre egy év alatt jutott.

A lefolyt tanévben 731 gyermek látogatta ez intézeteinket, és bár — egy s más okért — nem mindnyájan állottak vizsgára, de igen kevés azok száma, kik hiányoztak. Tanítóink — férfi és nőnemen — megtették a magukét; s ha ugyan itt, vagy ott némi kívánni való még mutatkozott, az nem a buzgóság, vagy a kötelesség-teljesítés érzetének hiányában, hanem a körülményekben, s az individualitásban keresendő; mert mi ugy vagyunk meggyőződve, hogy nem csak a poetának, hanem a tanítónak is, és pedig ennek igazán születni kell; s ha ráteremve nincs, mint a kontár poeta, cimbalmos lehet, de Apollo soha.

Ám, részletekbe bocsátkozni, sem okunk nincs, sem az alkalom nem kínálkozó; annál kevésbé, mert a szülők csak ugy, mint a felügyelettel megbizottak a legnagyobb megelégedéssel távoztak e vizsgákról; s szerencsét kívántak a kolozsvári ev. ref. egyháznak, mely ez idő szerint, tán a legnagyobb áldozatot hozza a népnevelés érdekének az erdélyi részekben.

Statistikai csoportosításokba sem elegendünk ez uttal; nem mondjuk el, hány más felekezettű gyermek is tanul iskoláinkban; pedig, fényes alkalom lenne, bebizonyítani, hogy minő infamis hazugság az, ha kálvinista türelmetlenséggel vádol minket valaki. Szóval, mindent mellőzünk, hogy az egészen „kisdedekről“ megemlékezhessünk; hogy szóljunk két óvodánkról, melyek Fröbel rendszere után vannak berendezve, s melyek — meg kell neveznem — Szabó Endrében és Körösi-Csomá Jánosban oly vezetőt bírnak, kiket örömet látunk éppen ott, a hová és a mire a jó isten éppen teremtette.

Nem terjedhet ki e cikkünk Fröbel rendszerének ismertetésére; nem is szükség. Olvasóink már némelyeket láttak, éppen Szabó Endre barátunk tollából, e lapokban. Mi csak éppen halvány leírására szorítkozhatunk azoknak, a miket láttunk e két éves-

től hat évesig terjedő ártatlan, e tiszta angyalok vizsgáján.

Vizsga? Nem; ez nem — examen! Nem a komoly arcu préceptor és a megszeppent, tán megfélemlített, s éppen szerepet kapott tanítvánnyal van itt bajunk. Nem a bemagolt lecke száraz felmondása itt a cél, mely ma már minden felvilágosodott ember előtt nevetséges. Nem komédia, nem a látszat az, mely csal és csalatik; hanem a valóság az, melyben gyönyörködünk, mely elbájol, mert igaz; és némi elbúsulással gondolunk vissza gyermekkorunkra, midőn ama brutalitásra emlékszünk, melynek veszszője alatt mi nőttünk fel; s elbúsulunk amaz óhajtság teljesedésének majdnem lehetetlenségén: mért nem lehet minden községnek egy ily óvodája!?

E vizsga, 227 kisdéd ünnepi színezetet nyert mulatsága volt. Minő multság! Rendszerbe rakott játékok; játékokba öltöztetett bölcsesség. Kitalálása ama titoknak, hogy az emberi őstermészetet a maga romlatlan tisztaságában észrevétlenül, mert mindig mosolyogva, játszva, vezesse azon magasztos cél felé, mely nem lehet más: mint nemes szív, fölemelkedett lélek, tiszta akaratérő és megszeretése a munkának, melyek által egyedül és kizárólag felelhetünk meg rendeltetésünknek, mint polgárok, társadalmi egyének, honfiak; szóval, mint emberek.

E kisdédek nem tanulnak soha; játsznak mindig; csak a tanító — ki mindig ott van közöttük — csak ő tudja, hogy „játszva, tanulnak mindig.“ És nem $a-b=ab$, $b-o-t=bot$ -ot tanulnak, melynek végét aztán ők érzik; hanem tanulnak korukhoz illő dolgokat a kis bányától fel a szobrászatig, a galambtól az esztétikáig azon munkákban, melyeket papírból, vagy agyagból, vagy borsóból sat. maguk hajtának végre; s melylyel míg játszanak, észrevétlenül fejlődik ki bennök a hajlam, mivelődik az érzék, s világosodik az értelem. A test fejlődésére éppen oly nagy gond van fordítva, mint a szellemére; fris levegő, jótékony mozgás; mondhatnók, a gymnastika elemei mind fel vannak használva; időnkint kicserélve, változtatva, hogy a kisdéd soha meg nem unatkozhatik, hanem folytonos élénk kedélyvel és vidámon halad a nagy cél felé; s mire észreveszszük, már ír, olvas, tudja az elemi iskolákba való dolgokat és megszerette — a mi fő — a tanulást.

Egy délelőttet és egy délutánt foglalt el e két óvoda; de a tömegekben összegyűlt közönség napokig elhallgatta és elnézte volna; s mindenki

azon óhajtsággal hagyta el az illető helyiségeket: hogy virágozzanak sokáig; vajha, minden város-részben volna! Mi pedig büszkén utalunk rá, hogy az erdélyi részekben a kolozsvári ref. ekklesiának dicsősége leend, hogy Fröbel gyermekkereteit először honosította meg.

De, van ám egy szavunk, melyről óhajtjuk, hogy Kolozsvár határain túl is meghallják.

Politikai és nem-politikai lapok, sőt minden ember, minél sürűbben hangoztatják: népnevelés, jöjjön el a te országod! Meg is untuk már ez üres frázist. Meguntuk, mert csak szó — szó — szó; de a tettet nem látjuk sehol. Meguntuk, mert azt emlegetik eleget, hogy a tanító sorsa mily véghetetlen nyomorult, s tán nem is indokolatlan vádja ez az érdekelteknek egyház, felekezet és az állam ellen; de azt csak igen-igen ritkán látjuk — és minden tisztelet e dicséretes kivételeknek — hogy a tanító kiemelkedjék a tömeg közül legalább egy fejjel; csak igen ritkán látjuk, hogy a kötelesség betöltése által szereznének maguknak el nem muló érdemeket. Míg az ellenkezőre vajmi sok példát tudnánk felmutatni; holott, távul vagyunk attól, hogy azokról beszéljünk, kik üres felfuvalkodottságukban, minden értelem nélkül, magukat „első államférfiaknak“ nem szégyenlik írni és nevezni. Ezek az utolsók nem is tanítók, hanem szelid órültek; — fájdalom, van ilyen is! —

Ti-rólatok szólunk, ti becsületes napszamosok; ti jó emberek, kik szeretitek a dalt, a virágot, a napsugárt. Nem azt mondjuk, hogy Pestalozzik, Diesterweggek, Fröbelek légyetek: a geniusz csókja csak igen keveseknek ajkát érinti; de mondjuk azt: tanuljatok, képezzétek magatokat; s mindenek felett, tanuljátok meg, szeretni a kisdédeket. A világnak minden pályáján lehetnek szerencsések; minden körben használhattok a köznek: de a nevelés terén, szeretet nélkül, nem fogtok használni semmit.

Quem Dii oderunt, praeceptorem fecerunt? É mondatot Fröbel végképpen összetörte. Az istenek nem gyűlöletből tesznek valakit tanítóvá; hanem az emberiség iránti véghetetlen szeretetből. Mert, a ki Fröbel elve szerint nevel, oktat, a ki egész lelkesedéssel csüng a pályán: annak éppen annyira forrása van, melyből gyönyört merít, a hány tanítványa van.

Tanuljátok meg hát e rendszert. Honnan? Kolozsvártt van tanító-képezde; itt minden nyáron van számotokra póttanfolyam: ki ezt végezni akarja,

jöjjen ide és bő alkalma nyílik, elméleti előismereteket szerezni, s gya k o r l a t i eljárást tanulni; s honosítsátok meg a merre széteszoltok mindenfelé. S ne féljete, a munkának meglesz jutalma: meglesz az öntudatban; — és meglesz egyébkint is, mert míg Magyarország magyar lesz és ország lesz, nem fog megfélekedkezhetni azokról, kikre a legnehezebb munkát bizta, s kiknek kezébe tette le egész jövődjét.

Szász Gerő.

Két válasz.

II.

Ferenc Józsefnek.

(Folytatása és vége.)

Első tekintetre, némi sulylyal bir azon állításod, hogy nincs adat, mely szerint elődeitek a smalkaldi gyűlés aktáját aláírták, vagy utólagosan járultak volna ahhoz; s ennél fogva, rátok nem illehet a protestáns elnevezés. Erre legelőbb is megjegyzem, hogy bizonyosan tévedésből hivatkozol a smalkaldi gyűlés aktájára, a speieri helyett, miután köz tudomásulag ez utóbbi helyen, 1529-ben, tartott országgyűlési végzés ellen tiltakoztak a németországi rendek, s e tiltakozás jelzi a protestáns név történeti keletkezését. De eltekintve ettől, azon körülmény, hogy e tiltakozásban az unitáriusok nem vettek részt sem akkor, sem később, nem igazolja a te következtetésedet. A tiltakozást csupán a Németországban akkor létező prot. felekezetek (lutheranusok és kálvinisták) teheték meg, s a protestáns elnevezést nem is ezek adták önmaguknak, hanem későbbre, a bíráló történelem sorozta e cím alá mindazon felekezeteket, melyek a reformáció mozgalma nyomán a rom. kath. egyháztól elszakadva, önállóan szervezkedtek. A speieri tiltakozáshoz — a te kifejezéssel élve — „formailag” sem az anglikánok, sem az independensek, sem a quakerek, sem a memnoniták sat. felekezete nem csatlakozott, s így az unitáriusoké sem; de ennek kijelentése egészen felesleges is lett volna, mert nem ez dönt azon kérdésben, hogy mely felekezetek tartoznak a prot. elnevezés széles körű fogalmának keretébe, hanem döntenek azon elvi ellentétek, melyek a rom. kath. egyháztól valamenynyit megkülönböztetik. E szempontból tekintve a dolgot, a józan egyházi történetírás titeket kezdettől fogva a protestánsok közé sorozott, még azon esetben is, ha az általatok követett irányt nem helyeselte, s az unitárius felekezetet, mint p. o. a nagynevű történetíró Hase, „a protestantismus szélső baloldalának” nevezte. Különb, ha ti e — nézetem szerint, szép és dicső — nevet el akarjátok magatoktól okvetlen dobni, részemről semmi kifogásom; de meg vagyok győződve a felől, hogy az objektív történetírás, mely mellőzve az egyeseknek — nem fürkészem, minő indokokból származó — személyes fölfogását, ez elnevezésnek, a római és görög egyházakon kívül, valamenynyi ker.

felekezetekre kiterjedő méjj értelme szerint itél: mikint eddig, ugy ezután is protestánsoknak fog titeket tekinteni. Igazán nem értem, hogy ti ez ellen miért is „protestáltok”?

Ez eljárásnak csupán egy okát tudom képzeln.

Most másod izben hangsulyozod azt, hogy a protestantizmus túlélte magát, s az emberiség jövődje az unitarizmusé. Merész állítás, mely bizonyításra vár. Alkalmat fogok venni magamnak, e kérdéshez közelebből tüzetesen is hozzá szólni; ezuttal csak azon általános megjegyzést kockáztatom, hogy jelenleg egyik felekezet sincs a megtisztultság azon színvonalára emelkedve, mely feljogosíthatná arra, hogy tanait a jövődjé vallásának nevezhesse, s ezt a kiváltságot saját javára előre konfiskálhassa. A hagyományos unitarizmusnak legalább is anynyi hittételét döntötte halomra az idő, mint a hagyományos kálvinizmusnak; s mindkettőnek gyökeres átalakuláson kell átmenni, mielőtt az emberiség jövődjének birtoklására konkurrálhatna. Ez átalakulásnak, ez idő szerint, még mindkét részről csak egyes symptomái jelentkeznek, a menyinyiben e felekezetek egyes tagjainak lelkében a hagyományos formák megtisztulva vannak földolgozva; de mindaddig, míg e felekezetek, mint ilyenek, testületileg nem teszik magukévá e megtisztult formákat, azok csak olybá tekinthetők, mint magán vélemények s egyéni javallatok, mert sem te, sem én, nem vagyunk feljogosítva arra, hogy felekezetünk nevében beszéljünk, vagy írjunk. Nálatok pedig ez napirenden van. Valamenynyi írótok ugy szerepel, mint az unitárius felekezetet képviselője; holott az egyik így, a másik amugy fogja fel az egyes kérdéseket úgy, hogy ha az ember ezeknek egymástól nagyon is eltérő nyilatkozataiból akarná megítélni, hogy voltaképpen mi az unitarizmus, nagy zavarba jőne. Még konfessióitokban s kátéitokban is, noha hivatalos jelleggel s tekintélylyel birnak, a leglényegesebb pontok különböző értelemben vannak felfogva, s kifejezve. Teljességgel nem jött hát még el az ideje annak, hogy az unitárius vallást úgy mutathassátok be, mint a jövődjé vallását. Három száz esztendő óta sem ti, sem mi nem tettünk, mint felekezet, a tanreform terén, mondhatni, egyetlen lépést sem előre; s ti nálunknál tán még kevésbé voltatok képesek, kibontakozni a XVI-ik század dogmatikus kérdéseinek meddő fészeteiből. Ti még most is mindig a Krisztus természetének magyarázatására, s a trinitás hagyományos tanának refutációjára pazaroljátok jobb sorsra érdemes erőteket. Már pedig, meggyőződésem szerint, arról, hogy az unitárius vallás legyen a jövődjé vallása, addig szó sem lehet, míg e merev dogmatikus irányával nem szakít, s nem követi p. o. a kálvinizmus példáját, mely határozottan gyakorlatias jelleggel bir, s a főszlyt az erkölcsi-vallásos élet fejlesztésére fekteti.

Ezuttal, legyen elég onynyi. Azt hiszem, érdekes eszmecserére szolgáltatam alkalmat, s őszinte szavaimat nem fogjátok zokon venni. A miben tévedtem, igazíts helyre; mert nekem más célom nincs, mint az igazság keresése, s kiderítése.

Fogadd szives üdvezletemet!

Szász Domokos.

A főkonzistorium üléséből.

Kolozsvártt, július 14-én, 1872.

Báró Kemény Ferenc, államgondnok ő nmltsága betegsége által akadályozva levén, elnökölt ftdő. Nagy Péter püspök ur.

1. A sz.-kereszturi egyház eladott fekvőjének vételára az egyh. főtanács tilalma ellenére is kikölcsönzött az egyháztagnak. A kölcsönszerződések felterjesztése elrendeltetvén: azok felterjesztettek. — Az esperes felterjesztéseiből, s a kölcsönszerződések keltéből kitűnik az, hogy míg az egyház tanácsa a vételár kikölcsönzését ápril 23-án határozta el, s határozatát tényleg ápril 23-án foganatosította is, addig az esperes felterjesztése, mely a kikölcsönzés iránti határozat tárgyában tétetett, s annak jóváhagyását kéri, későbbben keletkezett. A megtörtént tényeknek engedve tehát, minden lehető következtetés nélkül itt, vagy bárhol, ez uttal ezen felterjesztett szerződések megerősítettnek ugyan, de az ebből származható károkért az esperes felelőssé tétetik, minthogy a határozat jogerőre emelkedését be nem várva, engedte azt foganatba vétetni.

2. A sz. szolnoki egyházmegye tanácsának az ilosvai, szakácsi, menyői és sződemeteri egyházak papi és tanítói díjlevele; a pele-szarvadi egyház leányosítása tárgyában tett felterjesztései, minthogy azok tárgyalására törvény szerint az egyházmegyei közgyűlés illetékes: visszautasítottanak, s esperes felhivatik azoknak közgyűlés által leendő tárgyalatására, s az egyház-kerületi közgyűlés elébe terjesztésére.

3. A m. láposi, domokosi, koltói és a szőcsi egyházak vesztett tizedének országos kárpótoltatása végetti bejelentése kegyelmi uton engedélyeztetvén, az azokra vonatkozó adatok egybeállítva, felterjesztetnek a földterhermentesítési alapigazgatósághoz, s egyuttal esperes ur felhivatik, hogy a koltói egyháznak az oda való udvartól járó kepe illetőségének kinyerése iránt a szükséges lépéseket megtegyje.

4. A kézdii egyházmegye, a szervezeti törvény értelmében, 2 képviselő választásra jogosított. Tavasz közgyűlésén azon indokból, mert az egyházmegye népességébe K. Vásárhely községe felvéve nincsen, holott ha felvétetett volna, 3 képviselőt kellene választania: három képviselő választását határozta el, s határozatának jóváhagyása iránt kérelmezett. Kérelmére az egyház főtanács kimondotta, hogy nem illetékes e tárgyban határozni; azonban, figyelmezteti az egyházmegyét, hogy a szabály ellenesen eszközölt kép-

viselő választás, a törvények értelmében, megsemmisítendő. Nehogy az az eset álljon tehát be, hogy az első és kétségkívül igen fontos egyház-kerületi közgyűlésen képviselet nélkül maradjon ez egyházmegye, útasított, hogy a választást eszközölje a törvények értelmében, s 3-ik képviselője iránt kérelmezzen az illetékes egyház-kerületi közgyűlésnél. — Az egyházmegye ez előzmények után, mégis megválasztja a maga 3 képviselőjét, s az ezek igazolására vonatkozó közgyűlési jegyzőkönyvi kivonatot felterjeszti.

A szervezeti törvény értelmében, a képviselők igazolását eszközölni, az egyházi főtanács igazgató tanácsa van hivatva. Az egyházi főtanács a kézdii egyházmegyének ezen szabály ellenesen eszközölt választását nem igazolhatván, felhívja az egyházmegyét, hogy tegyen jelentést arra nézve, hogy a 3 választott képviselő közül melyik kettőt óhajtja előlejesen igazoltatni. A harmadik igazolása iránt pedig útasított az egyház-kerületi közgyűléshez.

5. Benedek Ferenc, küküllőmegyei esperes felterjesztése alapján az egyházi főtanács felir a pénzügyminiszteriumhoz az iránt, hogy rendelje meg az alattas pénzügyi hatóságoknak, hogy ezek az egyházak egyenértékű adója iránti kimutatásait az egyházaknak az évtized elején küldjék meg, hogy azok alapján részlet fizetéseket lehessen tenniök, s ez által terhök könnyíttessék.

6. A múlt évi közzsinat útasította volt a marosi egyházmegye tanácsát, hogy a harcói egyház leányosításának mikintje iránt készítsen tervet, s azt terjeszse fel az egyházi főtanácshoz. — A terv ez útasítás következtében felterjesztetvén, megerősítettik: s esperes útasítottik, hogy annak alapján ugy a pap, mint a tanító részére szabályszerű díjlevelet állítson ki, s az egyházi életet indítsa folyamatba.

7. A m. földvári egyháznak templom építésre, a vajasdinak, szotyorinak, etédinek adóssága törlesztésére, az egerbegyinek tanítója fizetésére, a sz. és k. ajtai egyháznak iskola felszerelésére utalványoztatnak államkölcsön kötvényeik.

8. Az új tordai egyház e lapok hasábjain értesülvén az iránt, hogy megengedtetett világi gondnok vezetése alatt intézni kebli ügyeit: megteszi gondnoki kijelölését. A gondnoki kijelölés visszaútasítottik, miután a kijelölést az egyházmegyei előljárátság útján köteles megtenni.

— Ezeken kívül még mintegy 35 kisebb rendű és kebli ügy tárgyalatott.

—th—s.—

TÁRCA.

Vázlatok Benkő József naplójából.

5. Krónikai adatok.

(Folytatása és vége.)

A Kürtnek ünnepe mindenkor vagyon a Tirsi Hónak első napján, kit mi Sz. Minály havának hívunk. Ugyan

ezen hónapnak 10-ik napján a megtisztulásnak Innepén, kibe a Templom és mind az egész Sidó nép megtisztított, a Kristus megkeresztelkedék a Jordán vízbe és az egék megnyilatkoztak.

3995. Kristus megfeszítették. (35-ben.)

3996. Sz. Pál ez esztendőbe kezde prédikálni, ki

annak előtte Saulusnak hivattatik és Ciliciának Tharsis nevű várossából való vala, ki feltartaték Jerusalembe, Gamaliel Doctor alatt a Cilirusoknak Sinagógájukba. Ki mikoron Damascusba menne keresztyéneket fogni, az úton Iováról le-veretteteték a Jésustól, és azon helyt megvakulván, megtanították a Kristus oskolájába az Evangyeliümra.

— Pál másodsor Rómába menvén, ott Néró Tsászár fejét véteté, ki az Istennek Igéjét 37 esztendeig prédikállá, megöleték Kr. születése után 60 esztendőbe.

— Szent Máté az Úrnak halála után 8-ik esztendőbe ír az Evangyeliümát.

4006. Péter ap. tanit (Kr. u. 44.)

4009. Seneca könyvet ír (Kr. u. 47.)

1010. Mária a Jéz. anyja meghala (Kr. u. 48.)

— Jakab Apostol a Jéz. Kr. Atyafia Jerusálembe megkövezteték.

4018. Néró, Római Imperator regnál 14 esztendeig (Kr. u. 56.) Ez a Néró a nagy parázna, ki mind édes anyyával és hugaival egyaránt lakott. Végre osztán férfiat vón magának feleségül. Ennek felette ezzel sem elégedék, hanem máshoz méne feleségül. Végezetre osztán Annyát, Bátyját, hugait mind megöle és a várost (Rómát) felgyújtá, kinek az ő égése korán nagy torokkal mond vala éneket a Trójának égéséről.

Ez a Néró tón legelső öldöklést a Keresztyéneken, kit végre osztán kiűzének a városból, és magát megöle.

4018. Quintillianus oratori könyveit írja.

Szent Márk a Péter ap. tanitványa Rómába az Evangyeliümát írja.

— Ez idő után egy darabocskával Linus pápa azt szerzé, hogy az Asszony ember ne menyen meztelen fővel a Keresztyén gyülekezetekbe.

4033. Bertalan Apostol meghala Armeniába Albanopolba. (71 Kr. u.)

— Mathias Apostol megöleték a belső Szerecsen országba az Asparusnak partjánál.

— Tamás Apostol megöleték a Hitért Indiába Calaminának várossába.

— Máté Evangyeliista megöleték Szerecsen országba az Hirtaeus Pogány Fejedelemtől.

— Lukács egy Antiochiabeli orvos Doctor sz. Pálnak Tanitványúl adá magát, ki két könyvet ír a keresztyénekek épületekért *Evang. et Acta.*

— József Fl. ugyanekkor Sidó historiát ír.

— Plinius Secundus könyveit ekkor írja.

— Cletus Pápa egy darab idővel ezután azt szerzé, hogy a Tanitók a népet a Predicatio után megáldják, keresztet reájok vetvén. Továbbá jónak mondá a szenteknek koporsójokat meglátogatni, és az ellene mondókat megátkozá.

4045. Domicianus Római Imperator regnál 15 esztendeig és öt holnapig (Kr. u. 83.) Ez mindenekben kegyetlen vala, melyért ötet minden gyűlöli vala. Végre osztán, hogy ötet mindenek elhagyták volna — csak alá jár vala a Palotába és légyölésbe vala foglalatos. Ezt megöleték az önnön szolgálai és csak egy sirásó

temeté vala el ötet. Ez tón második nagy öldöklést a keresztyéneken. Szent János Evangyelistát ez számkivetteté a Pathos szigetbe.

— Sz. János ennek idejébe írta Ephesusba az ő Evangyeliümát a Cherintus és Menander ellen. Azután a Pathmos szigetbe ír az Apocalypsist.

4053. Kelemen Pápa tanitta Rómába (Kr. u. 91.) kilencz esztendeig. Ez Publicus Notariusokat szentele. Továbbá Papi öltözeteket az urvacsorájának osztogatására. A 12 Apostol helyébe 12 Cardinált szerze, és Piskeket. A Piskeknek horgas botot szerze kezébe, fejkébe Cophiumot, hátára Palástot, lábába deli Sarut és kezébe kesztyüt. A Pápanak és Cárinalisoknak zászlós keresztet parancsola viselni a Templombeli gyülekezet előtt.

— Statius és Marcialis verseket irtak Poeta módra.

4061. Nerva Imperator regnál (Kr. u. 99) egy esztendeig és három holnapig. Ez igen kegyelmes ésjámbor ember vala. Azért mind haza hivatá azokat, a kiket Domicianus számkivetté vala. János evangyeliista is ez időben jöve haza Ephesusba. Meghala betegségbe Nerva a maga kertébe.

4062. Trajánus Római Imperator regnál (Kr. u. 100) 9 esztendeig és hat holnapig. Ez igen jámbor vala, s azért minden háboruságot leszállita. Meghala Seleuciába vér kórságba. E csenáltata legelőször a Dunán hidat. Ennek első esztendejébe hala meg Sz. János Evangyeliista Ephesusba, Kr. u. 68-ik esztendejébe 90 esztendőskorában.

Harmadik háboruságok e Trájánus alatt lón a keresztyénekeknek.

— Ignacius a Sz. János Tanitványa Rómába a fene vadak eleibe vetteték a Hitért.

4081. Svetonius, Plutarchus, Plinius, Solinus, Basilides könyveket írnak.

4082. Adorián Római Imperator regnál (Kr. u. 120) 20 esztendeig. E tudós, de igen kegyetlen ember vala, meg is hala Campaniába bélpoklosságba. E lón negyedig háborgatója a keresztyénekeknek.

— Ptolemeius Mathematicus, Aulus Gellius, Cornelius Tacitus könyveket írnek.

4102. Aqila a Bibliának magyarázója ez időbe él.

— Jerusalemet ismét az Anthonius Imperator megrakatá.

4113. Higinus Pápa, Görög — Pápálkodék Rómába 4. eszt. E szerzé a pápa létel korán a Grádusokat t. i. Aeolitust, Subdeakot, Diakonust osztán a Papságot, A templom szentelést is. A bérnállást ez szerzé.

4117. Policarpus Piskek a Sz. János Tanitványa ez időbe tanit.

4176. Onklus a Bibliát Sidó nyelvről Chaldeai nyelvre fordítja.

4180. Calixtus Pápa ez a Papokat megfosztá a feleségektől.

4209. Philep Római Imperator ez lón első keresztyén az Imperatorok közül, ez is megöleték a vitézektől (Kr. u. 247.)

4215. Decius Római Imperator regnál két esztendeig. E támaszta 9 ik háboruságot a keresztyének ellen és sokakat megölete.

— Lőrincz, Hippolitus, Ágota, Apalin, Zeno pispék megöletnek a Hitért. (Kr. u. 253.)

4350. Sz. Hieronimus Doctor és Sz. Ágoston Doctor ez időben élnek. (Kr. u. 388.)

— Helvidius eretnek ez időbe támada, ki azt mondá, hogy József megismerte volna a Szűz Máriát a Kristus születése után.

— A magyarok első bejövetelek.

* * *

Nem tartám egészen érdektelennek, e „vázlatokat“ és krónikai adatokat e lapok hasábjain bemutatni. Érdekesek ezek, mint oly történelmi adatok, melyek az újabbkori egyház-történelmi írók nagyobb részének figyelmét kikerülték, különösen a Kr. előtti korszakiak; érdekesek továbbá azon sajátos irmodornál és fölfogásnál fogva, mely rajtuk előmlik; de úgy gondolom, hogy legérdekesebb és becsesebb ezekben az, hogy egy Benkő József saját kézzel irt, s eddig még ismeretlen naplójából van szóról-szóra közölve, melyet nagy tudósnk „a n. enyedi Collegiumnak London nevű kamarájában irta azután való hetekben, hogy deák lett Anno 1758 Dieb. Junii“, a mint az érdekes kis munka végén olvashatni. Végre pedig, egyházi irodalmunknak véltem némileg használni, midőn eme féltett kincskint rég őrzött becses munkából legalább vázlatosan e töredékeket a nyilvánosság elé bocsátottam.

Kolozsvártn, junius 10-én, 1872.

Közli: *Herepei Gergely.*

VIDÉKI ÉLETT.

A marosi egyházmegyéből.

A marosi ev. ref. egyházmegye közgyűlése az idén megtartatott az esperesi rendes elnöklet alatt, M. Vásárhelyt, május 27, 28, és 29-ik napjain. Első nap, reggeli 10 órakor, t. esperes ur vezérlete alatt, a szép számmal egybegyűlt papi és világi képviselők a helybeli ev. refermátusok sz. miklós-utcai kis templomába seregelvén, egyházi beszédet tartott m. sámsondi lelkész t. Vizi György, Jak. 1, 12. szerint.

Templomból kijövén, a nemes szék tanácskozó termében esperes ur a gyűlést szívélyesen köszöntvén, egyebek közt, érzékenyen mondotta el a közel multban kiállott súlyos betegeskedését, és hogy még most gyengélkedő állapotban van. S kérte a gyűlést, hogy ha valamiben fogyatkozást látnak, adjuk tudtára, hogy korán lehessen a dolgozást segíteni. Mire törv. jegyző, Vályi Pál, a közérzületet tolmácsoltan felelvén, jegyzőkönyvileg kifejezteni határozta közgyűlés azon örömét, hogy t. esperes ur még ma is vezetheti egyházmegyénk ügyeit.

Tavali dec. 5-én tartott rendkívüli közgyűlés intézkedése folytán, a nyolc kerületből és iskola tanítóktól beküldött, s kerületi képviselők megválasztását tárgyazó pe-

csétes levelek felbontására, az eredményről jelentéstételre 7 tagu bizottság küldetik ki.

Olvastatott a méltóságos egyházfőtanácsnak idei febr. 18-ról 82 szám alatti tudósító leirata, melyben egy illető m. miniszteri jegyzék kíséretében értesül adatik: 32 felekezeti iskolánknak első izbeni megintetése, s a további intézkedésről tudósítás váratik. Ezen felsőbb leirat folytán, március hó 20-án az egyházmegyei tanács ajánlotta volt azonnal esperes urnak: hogy körözés útján mindenik egyházzal közölje a kitett miniszteri nehézségeket, s külön-külön kérjen véleményt: hogy tudnának a bajon segíteni? Hoszszas vitára adott alkalmat a felmerült tárgy. Elmondattott, javaslatba hozatott sok minden; s még az is fenforgott: vajjon, a községi iskolák is megütik-e azon mértéket, melynek állított hiányaiért, iskoláink az első megintést kapták? És lön megállapodás: az egyháztanács intézkedése helyben hagyatik, és foganatba vétele ajánlatik esperes atyánkfíának. Továbbá, megtoldja még közgyűlés azzal is, hogy az iskolakötelesség feljártatása, valamint iskola felügyelők ki-neveztetése iránt, gondóskodás legyen. És végül, a póttanfolyamot nem járt iskolatanítók a mulasztást pótolják ki, a nyolc napi szorgalmi idő lehetőleg tartassék még, és hol eddig csak téli iskolázás volt, írják meg a nyári tanításért adható fizetés minimumát.

Az előbbi pont alatt kiküldött bizottság jelentést teszen, hogy kerületi képviselőknek megválasztattak: Rákosi Lajos, Bitai Mihály, Tóth Márton, és Vas Tamás, lelkészek; ugy gr. Tholdalagi Mihály, Zeyk Gábor, Ilyés István és Berecki Sándor világiak; s a tanítók részéről Nagy Antal.

Most, természetesen, kérdésbe hozatik, hogy — miután főgondnok Nagy Sámuel s algondnok gr. Tholdalagi Viktor elvileg lemondottak a kúrátorok díjaztatásáról — esperes, jegyző és kilenc képviselő honnan díjaztassanak? Ha kopogtat a szükség s éget a vas, találékony a világ; az egyházmegyei tanács rá útalt és módosított tervezete szerint: a lélekszám utáni krajcárok maradékából, s a házaspárok utáni 40 korból. *) Hiába, uraim! mint ott fenn, alatt is nagy a szegénység. Az egyházakat, papot és tanítót már is túlterheltük; sokra kell adnunk: minden el van maradva; s egy árva levéltárt nincs miből rendbe szedni és folytatni.

De, már mi formán és minő kezeléssel legyen a díjazása érdekletteknek? Itt következett egy hoszszas, de kissé nevetséges és boszszantó episod: két vezér szónok, mindenkint csak azon voltak, hogy közös ellátás útján legyen a küldöttekről gondóskodva. És indokolták: a fraternitas, s szükséges együtt tanácskozás eszméivel sat. Igaz, hogy az apostolokat együtt ülve találta a szent lélek; de már ma a földgömbön létező és milliómokra menő konfessionisták, csak nem gyűlhetünk együvé, s egy husos fazék mellé — a concilium sz. lelkeért. Vagy talán, az együtt találkozás és tanács-

*) Tudunkra, és a zsinati végzés szerint is, ennek más destinációja van. Szerk.

kezés a főhaj és szükség? Hja, uraim! hosszu, nagy ebédnek kell annak lenni, de költségesnek is, mely alatt önök az eszmeeserét és konferenciát — vesztés terhe alatt — tervezik. S mily szegény fraternitás az, mely csak poharak közt akar, és tud találkozni! Jó, hogy még ez nem jutott eszébe valakinek: azért kell a marosi egyházmegyei képviselőknek együtt lenni és étkezni, nehogy valamelyik elveszítse az útát, vagy megmérgezzék Kolozsvárrt.

Pirultak, duzzogtak az illetők, a „gyermekies“ „közlegelő“ „expo“ sat. címek felemlegetéseért, s miután kimondotta a közgyűlés: hogy esperes, notárius és képviselőknek jövet-menetre, fuvar pénzül, 11 frt., és 3 frt. napidíjt adand fejenkint, lőn a megkísérlett alkudozások után, visszavonuló csendesség.

Főtisztelendő püspök ur, idei március 5-ről 268 sz. alatt, tudatja az idén egyházmegyénkben tartandó püspöki vizgálatról való szándékát, s megadja a szükséges útastásokat. Az egyházmegyei tanács előleges tervezete folytán, nyolc megállapodási ponttal, megállíttatik az egyházak 8 csoportja. Isten hozza békével, s mi is legyünk jó rendben!

A vizgálati jegyzőkönyvek nyomán, olvastatik az egyházmegye statistikai állásának kivonata. Az egyházm. tanácsnak ajánlatik, hogy a felmerült bajokat és hiányokat lehetőleg igazítsa.

A számvevő bizottmány előadást teszen a közigazgatók közigazgatási pénzeket tárgyazó tavali számadásairól. Mint mindenütt, itt is sok a hátralék és kiadandó tartozás; szükség és igény mindenfelől, s nehezen kaphatók a filérek.

Előadja esperes ur, hogy a debreceni főtanoda javára folyó év júliusa 1-én kijátszandó sorsjegyekből 250 darabot kapott, s részint elárusította, részint megtartotta magának. Sok szerencsét minden esetre.

A papi hivatallal üresedésben álló abodi eklezsia azon kérelmével, hogy t. i. az eddigi papi fizetés egyharmadát tanító számára kiszakithassa, oda útasított: hogy legyen béketűrőssel, és várja el sorsa eldőlését a törvénytől; miután tavali ápril 25-én tartott közgyűlés 49 szám alatt megállapodáshoz képest, a leányosítandó egyházak közé tartozik.

Az egyházmegyei tanító-egylet azon kérésének, hogy t. i. alapszabályai 2. §-a b) pontjának megváltoztatásával, a szivesen látott vendégek, valóóságos tagok is lehessenek, elég tétetett: a törvénytábla egyházmegyei alárendeltség követésének és elfogadásának feltétele alatt.

A tavali 1871-ik évre esendő lélekszám utáni kros adónak elengedése végett — építkezésekre való tekintetből — felajánlatik tiz egyház. Mi nagyon fukarok vegyünk, és csak nagyjában a legégetőbbeket kérjük vissza; pedig, vajmi sok a reparaciora és foldozásra váró; és csak az isten és megfeszített erő tudja, honnan telik ki.

Az egyházmegyei képviselők újból választása mostanról elmaradván, esperes ur felkérte: köröztetés útján azoknak megválasztása iránt intézkedni, s a rendbe szedést, és jövő közgyűlésre leendő előadásra, egy tizes bi-

zottság küldetett ki. Ugyanakkor fogja megválasztani közgyűlés a ház. törvényszéki birákat is.

Ezek valának képv. gyűlésünk fontosabb és tudatást érdemlőbb tárgyai. Jellemzésül — a mi széles e világon mindenhová illik — még valami. Vannak emberek, kik nem tudják megmérni magukat és erejüket. Ha véletlen ötletből, vagy kalákás konsorciumtól egy-két tapsot aratnak, már azt gondolják: övék a szép világ. Haj pedig, önzetlen, tiszta egyenesség, sok tanulás és átgondoltság tesz fel a hervadatlan babért, melyet aztán sem a szemes leleplezés, sem pedig a legélesebb bírálat ki nem forgatnak sarkából. Ezek nélkül, bábjáték, bűnbánat és örökös eklezsia-követés az élet, s a legünnepeltebbek szereplése is. Célloz, lő, s terít, mint a rosz puska. *Fabula docet.*

q. e. d.

A dézsi egyházmegyéből,

Válaszut, jul. 11-én, 1872,

Tiszteletes szerkesztő ur! Egy örvendetes eseményt közlök az „Erd. Prot. Közlöny“ hasábjain.

A mult 1871-ik és folyamán választúti birtokos, és azon egyház pártfogója, mélt. Bánffy Ádám ur, és neje mélt. br. Wesselényi Mária ő nga, mint kezdeményezők, indítványba hozták, hogy a választúti templomba a megavult és haszonvehetetlen régi orgona helyébe egy új készíttessék, még pedig közadakozás útján. Az új orgona közelebről felállíttatott rendeltetése helyére, és csak a felszentelésre vár, mi, reményilem, rövid időn meg fog történni. Ezen orgona költségeihez járultak: mélt. br. Bánffy Albert ur 170 frt., m. br. Bánffy Albertné ő nga 25 frt., m. báró Bánffy Ádám ur 50 frt., m. br. Bánffy Ádámné 50 frt., m. Bánffy Kata bárónő 20 frt., m. gr. Bánffy Györgyné 20 frt., m. Szálbek Jakabné ő nga 10 frt., br. Wesselényi Miklós ur 10 frt., m. br. Wesselényi Miklósné 10 frt., báró Wesselényi Béla ur 5 frt., br. Bánffy György ur 5 frt., Bán István ur 5 frt., Nagy Lászlóné 2 frt., Filep János ur 1 frt., Székely Mihályné 1 frt., Groisz Miklósné 1 frt., a választúti kepe-fizető gazdaktól 74 frt. 52 kr. Összesen 459 frt. 52 kr.

A midőn a kegyes jótévközi adakozók adományait megemlitém, egy uttal kedves kötelességemet teljesítem, a midőn brassai orgona-készítő Nagy József érdemeit kiemelem, ki négy változatu orgonánkat úgy a kül csin, mint a belszerkezet tekintetében, oly szorgalmas igyekezettel készítette el, hogy szakértő megpróbálása után is, semmi kívánni valót nem igényel. Minek folytán említett orgona-építőt, a nagy érdemű közönség pártolásába ajánlanom, kedves kötelességemnek ismerem.

Balázs János,
helv. h. lelkész.

K Ü L Ö N F É L É K.

= A küllői egyházmegyében a képviseleti közgyűlésre képviselőül megválasztattak a felső kerületben Sámuel József, n. kundi lelkész; a középső kerületben

m. Vita Sándor; a marosmenti kerületben Erődsi Pál, ugrai lelkész; az alsó kerületben Bartalus Sámuel, sz. benedeki lelkész; és a tanítók részéről m. Horváth Gyula ur.

= Figyelmeztetjük azokat, kik érdeklődnek, hogy a helybeli tanítónő képezdében a vizsgák a következő rendben fognak megtartatni: július 22-én dél előtt nevelés-oktatástanból és számtanból; 24-én természetrajzból, német- és románnyelvből; 26-án földrajzból és magyar nyelvből; 27-én történelemből, zongorából, és énekből és e napon dél után, a gyakorló iskola növendékei minden tantárgyból. A tanító képezdében pedig 23- és 25-én lesznek a vizsgák, a gyakorló iskola pedig 20-án, dél után.

= (Felhívás.) Vallás- és közoktatásügyi m. k. miniszter ur rendeletéből az alsó-fehér-küküllőmegyei néptanítók számára a nyári póttanfolyam az évben Dicső-Sz. Mártonban fog megnyitni augusztus 5-én, s tart szeptember 15-éig. Tankerületem t. néptanítói ez iránt már értesítve vannak; de ha netalán a szomszéd tankerületbeli tanító urak közül is óhajtanának némelyek e póttanfolyamon részt venni, sziveskedjenek ebbeli szándékukat velem jelen hó végeig tudatni. Minden megjelenő tanító 60 kr. napidíj, s lehetőleg ingyen szállásban részesül. N.-Enyed, július 10-én, 1872. Gáspár János, alsó-fehér-küküllőmegyei első tanfelügyelő.

= (Halálozás.) Egész részvétellel jegyezzük föl a szomorú hirt, melyben olvasóink bizonyára osztoznak, hogy az erdélyi részekben is — irodalmi munkásságáról jól ismert — Szívós Mihály h. szoboszlói ref. lelkész, s az alsó-szabolcsi és hajdukerületi egyházmegye tanácsbirája közelebb elhunyt, 60 éves korában. Nem csupán családjának fájó szívvel megsiratott halottja ő, hanem az egyházi irodalomnak és mindnyájunknak; mert munkás és buzgó tagja volt a magyar prot. papságnak. Nyugodjék csöndesen!

= Folyó hó 17-én temettük el Kolozsvárnak egyik legvénebb polgárát, a jó öreg Tamás Andrást, 101 éves korában. Becsületes, buzgó kálvinista volt, gyakorolva szorgalmasan a templomot, hol figyelme fáradhatatlan volt és énekelve nagy áhítatossággal, melyben mindvégig gyönyörködött. Egy évig volt szegény beteg. Most már megnyugodott; nyugodjék békecsöndben; megérdemli az, kit az élet úgy elfárasztott!

= Bár az észak-amerikai statusok aránylag többet fordítanak a népnevelésre, mint az európai államok összesen: nem mondhatni, hogy ott is egészen fenéig tejfől lennének a viszonyok. Nem csak az a baj, hogy az iskoláztatás nem kötelező; hanem az is, hogy a bevándorlások által rendszeren a tudatlan és tanulatlan tömeg szaporodik, minek következménye, hogy a lakosságnak igen nagy része, a tiz éven alul, majd semmi növelésben sem részesül. Egy 1870-ik évről megjelent kimutatás szerint, a tiz éven alól levők közül nem tudott írni és olvasni 2.879,543 fehér, és 2.663,991 fekete gyermek; összesen 5.543,434; és e szám az észak-amerikai államok lakosságnak hetedét teszi. Nem azért közöljük e szomorú adatokat, hogy fejünket nyugodtan hajtsuk le az álom párnájára; hanem azért, hogy ne hivatkozzunk mindig Angliára, meg Amérikára, — nem ismerve a viszonyokat — hanem, a nekünk kimu-

tatott téren munkálkodjunk legjobb meggyőződésünk szerint azon cél érdekében, hogy közöttünk ne legyen egyetlen egy ember is, a ki tanulatlan, s ezért — szerencsétlen!

KÖRÖZTETNEK.

715—1872.

Orbai egyházmegyénkben a pákái másod osztályu üresedésben levő lelkészi állomás. Évi fizetés

1. Tisztességes lakás.
2. 150—160 kalongya rozs.
3. 150—160 kalongya zab.
4. 12 o. é. frt. ospora.
5. 50 60 tereh kemény tűzifa.
6. 2 hold 792 □^o szántó.

7. Stola: esketés 1 o. é. frt.; temetés: azoktól, kik képét nem fizetnek, 42 kr.; keresztelés: 1 tyúk.

Pályázati hatánap augusztus vége.

A folyamodványok orbai esperes t. t. Magyarósi Ferenc aa.-hoz Telekre (u. p. N.-Borosnyó) küldendők.

Kolozsvártt, július 15-én, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

722—1872.

Szebeni egyházmegyénkben a n.-szebeni ürességben levő énekvezetői és tanítói állomás. Évi javadalma:

1. Az egyház pénztárából:

- a) Rendes fizetés címen 105 frt. o. é.
- b) Hagyományok kamataiból 71 frt. 19 kr. o. é.

(Ez összeg az egyház ládjában levő urbéri papírok kamataiból jár.)

2. A városi majorsági pénztárból 120 frt. o. é.

3. Minden tanulótl 4 o. é. frt. tandíj, és 2 frt. o. é. iskola-szoba fűtésre, melyhez a városi erdőből egy bécsi öl fa járul = 134 frt. o. é.

Ehez járul még, 1873 július 1-én kezdődőleg, a rektori lakosztály a papi telken, mely áll két lakszoba, konyha, pince és faszinból.

Végül, eddig a m. egyh. főtanács pénztárából fizetett, most az államsegélyre áttett 40 frt. o. é., mely remélhetőleg, évenként ki lesz utalva. Összesen 470 frt. 19 kr.

Németül is tudó tanítók előnnyel bírnak, s magánjövedelemre is számíthatnak.

Pályázati hatánap augusztus vége.

A folyamodványok szebeni esperes t. t. Ágoston Mózes aa.-hoz Balázsfalvára küldendők.

Kolozsvártt, július 16-án, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök

Nyiltposta.

35. Szabó Endre urnak. Levelünk várni fogja önt Baróthon „Poste restante“; e tekintetben legyen nyugodt. — A „paedagogiai leveleket“ nagy köszönettel fogjuk venni; mert meg vagyunk győződve, hogy egy oly képzett szakferfiu, mint ön, igen érdekes képet fog rajzolni a népnevelés terén teendő tapasztalataiból. Jó utat és sikert kívánunk becsületes fáradozalmihoz.

36. P. K. urnak. Barabáson. A cikk jöni fog, csak türelmet kérünk. — És ez szolgáljon válaszul mindazoknak, kiknek cikkei nálunk már rég várják a nyomda festéket. Lassan a testtel!

37. K. L.—r. urnak. E lapok szerkesztőjének egy votuma van az illető dologban; de, ha ezer votuma lenne is, túl nem menne meggyőződésén és a törvényeken ezért a szép világért! Szolgáljon tudomásul.

38. X. Y. „Actor sequitur forum rei.“ Hozzá ne nyuljatok; mert casus lesz, ha scandalum nem!

Felölös szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

Nyomatott Stein J.-nál, az év. ref. főtanoda bettivel, Kolozsvártt.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. EVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, JULIUS 25, 1872.

82—30. SZAM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőiroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Az idők tanúsága.

Ismerni kell a tárgyat, az egyént, melylyel foglalkozunk. A néptanító hivatva van, nevelni, azaz: jobbra, fölvilágosodottabbá, eszélyesebbé, testben, lélekben erősebbé tenni az utókort. Ezen cél elérése okából tehát a néptanítónak ismerni kell a népet. Sokan ezt igen könnyű feladatnak tartják; hiszen, előttünk van a nép, minden nap érintkezünk vele, körében élünk, s úgy szólván, ismerjük gyermekségünk óta, mielőtt foglalkoztunk volna a néppel. Anynyival inkább könnyűnek tartatik a nép megismerése, mivel, ugymond, a nép egyszerű, őszinte, sem a szellemi, sem a testi tulajdonságok köréből nem sokat képes felmutatni; de a mire képes, azt nyíltan tárja elő. Ez a vélemény azonban, az én szerény nézetem szeriát, éppen annak bizonyítékául szolgál, hogy nem ismerjük a népet, és a ki ezzel a véleménynyel s azon hitben indul el a népet nevelni, hogy minden további tanulmányozás nélkül ismeri azokat, kikre hatnia kell: az nagyon kevés eredményt hoz létre, de annál több csalódást aratand a népnevelés terén.

A nép nem olyan egyszerű, mint véljük. Századok óta apáról fiura szállt jó és rossz tulajdonságokkal bir, s ezeknek feltüntetésében nem is olyan nyílt és őszinte, mint némelyek vélik, kik a népet csak Petőfi verseiből, Szigligeti népszínműveiből, s az ismeretterjesztő közlönyöket illusztráló képekből ismerik. A népnek van egy igen rossz szokása — ez a bizalmatlanság, s ez teszi őt álkodóvá, színlelővé, ravaszszá. Hogy milyen nehéz a mi néptünknel sokkal egyszerűbb egyének jellemét, tehetségeit kiismerni, néhány példával bizonyítom. Uj-Hollandia, de különösen a tidsi szigetek őslakóit — a mióta közöjük az első európai ember betette a lábát — a civilizacio iránt teljesen fogékonytalan, magasabb szellemi tehetségekkel éppen nem bíró vadak gyanánt tüntették föl, s ime, az utolsó években néhány mis-

sionarius megmutatta, hogy ezek a vadak, ezek az ember és majom közti kapcsolatot képező (?) teremtmények, okszerű, szelid bánás által megnyerhetők a művelődésnek; birnak magasabb szellemi tulajdonokkal, fogókonyak a tanulásra, ügyesek a munkában. Az amerikai angolok Amerika vörös bőrű benlakóit évszázadokon keresztül a teremtő által a fehér bőrűek üldözésére teremtett boszszuálló, kegyetlen, meg nem szelidíthető barbaroknak mondták; persze, a világ nem gondolt azzal, hogy az ősi hazájából kiüldözött indusnak, kire Kentucki és Virginia lakói maig is hajtóvadászatot tartanak, van miért gyűlölni a fehér bőrt, s nem kutatva az okokat, mindenki megnyugodott abban, hogy ezen emberek a fehéreknek természetes ellenségei. Azonban, ma már néhány Amerikába települt német család meggyőzte a világot az ítélet helytelenségéről. Ezen családok ifju indusokat vettek fel körükbe, szeliden bántak velök, oktatták, nevelték, s ime, az angolok vad emberei szelid, békeszerető, munkás polgárokká lőnek. Sőt, az emberiség üdvére szolgáló törekvésekben, úgy látszik, túltesznek rajtunk európaiakon; mert az indus Elihu Burit műveit az örök békéről azért nevelték ki, mivel jobbakkak tartja az embereket, mint a minők.

Körülbelől így származnak a különböző, egymással sokszor szembeszökő ellentétben álló nézetek a magyar köznépről is. Felületesen vizsgáljuk a népet, s felületesen ítélünk róla. A filantrop nagyon jónak, a mizantrop nagyon rossznak tartja. Erényeit, hibáit, testi, szellemi képességeit nem ismerjük, következőkép nem is vagyunk képesek, a nevelés körében a fogyatkozásokat, az öröklött hibákat orvosolni, s nem vagyunk képesek, a nép jeles tehetségeit ki-művelni, értékesíteni.

Szerintem addig, míg a népnevelés terén foglalkozók a népet nem ismerik, addig köznépünk gyökeres átalakítását a neveléstől hasztalan várjuk.

Azonban — mint fentebb említém — a népet megismerni, nem könnyű feladat; azaz, helyesebben

A szervezeti törvényhez.

I.

Közeledik az egyház-kerületi közgyűlés ideje, tehát hogy a közelebbi zsinat 32. v. sz. alatti határozata szerint nézetek, vélemények és eszmék cseréltesse, mert ez némileg könnyít a szervezeti törvény végleges megállításaiban: azért én is bátor vagyok, nézeteimet közre bocsátani a következőkben; csak azokat említvén meg, a melyekhez szavam van.

A II. cikk a—i.) pontjaira nézve; véleményem szerint, a tagok száma oly nagy, hogy azok díjazása a mostani körülmények között lehetetlen; díj nélkül pedig a távolabb vidékekről való megjelenés nem képzelhető.

c) Az egyházmegyéék, úgy a 4 fő- és 3 közép-tanoda gondnokai közül egy-egy elég lenne, általuk választva; így a 100 szám 25-re apadna le.

d) Az egyházmegyééből az esperes, vagy akadályoztatása esetében, a jegyző; de ezen pontnál szükséges lenne az esperesi hivatal szervezése, melyet eddig mindig az általános szervezetre halasztott a közszinat, s még eddig e tekintetben egy lépés sincs téve; ha minden változott, változzék az is, még pedig az élet-hosszsiglan való időről redukáltassék 5—6 évi idő tartamra.

e) A tanodák rendes tanárai közül egy, általuk választva.

f) 10,000 lélek után elég lenne egy képviselő, s a mely egyházmegye nem üti a 10,000 számot, számra való tekintet nélkül, küldjön egy képviselőt. E szerint: 1. Vajda-Hunyad-Zaránd 1 képviselőt. 2. Gyula-Fehérvár 1 képvis. 3. N. Enyedi egyházmegye 2 képvis. 4. Kolozsvári 1 képvis. 5. Kolozs-Kalotai 3 képvis. 6. Szilágy-Szolnoki 5 képvis. 7. Dézsi 1 képvis. 8. Szóki egyházmegye 3 képvis. 9. Nagy-Sajói káptalan 1 k. 10. Görgényi egyházmegye 2 képvis. 11. Marosi egyházmegye 4 képvis. 12. Küküllői egyházmegye 2 képvis. 13. N. Szabeni egyházm. 1 képvis. 14. Udvarhelyi egyházm. 4 képvis. 15. Erdővidéki egyházm. 2 képvis. 16. Sepsii egyházm. 3 képvis. 17. Orbai egyházm. 2 képvis. 18. Kézdi egyházm. 1 képvis. Így a 65 szám leapadna 39-re. A püspöki vizsgálat alatti egyházak olvasztatnának be az egyházmegyéékbe

i) pontra nézve: az érdemet osztályozni kellene vagy szellemire, vagy anyagira; az utolsón értem azt, hogy ha valaki áldozattal járul vagy egyházak, vagy iskolák javára; de itt egy minimumot lehetne felállítani, p. o. 1000 frt., vagy annak megfelelő érték.

Az oly egyházak, melyek önerejükön 3 tanítóval ellátott népiskolát tartanak fen, megérdemlik a képvisel-tetést.

III. Székhelyére nézve 5 helyiséget véleményezek, u. m. Zilah, Kolozsvár, N. Enyed, M. Vásárhely, és a Rikán belől.

Az idejére nézve: augusztus 3-ik vasárnapja a legterhesebb gazdasági időszak; erről, vagy május 3-ik vasárnapjára, vagy október 2-ik vasárnapjára lehetne tenni; mert ezeket inkább lehet indokolni, mint augusztus 3-ik

mondva, nem mindig könnyű; mert vannak esetek, midőn a nép őszintén tárja föl azt, mit máskor gondosan rejteget. Ezen alkalmakat kell a nép tanulmányozására fölhasználni. Egyeseket ismerve, nem mondhatjuk, hogy az egészét ismerjük. Egyesek lehetnek jók, rosszak; de ebből nem következik, hogy a nép is teljesen jó, vagy teljesen rossz. Ne abból igyekezzünk a népet megismerni, hogy egyesekkel szóba állva, ellessük annak hajlamát, képességeit. A nép köréből az egyed, szemközt a műveltség magasabb fokán álló egyénnel, zárkózott; tud színleni és sokszor egészen mást tüntet föl, mint a mi egyéni jellemében gyökerezik.

A népet akkor lehet leginkább megismerni, midőn tömegben van, hogy valamely cselekményt közérővel végrehajtson, vagy megakadályozzon. Ilyenkor társai közt nyílt és őszinte, s támaszkodva a tömeg erejére, elveti az álcát, melyet használ, midőn egyedül áll szemközt a kaputos emberrel. Leginkább pedig akkor pillanthatunk be a nép erkölcsi életébe, értelmi világába, midőn mint a tenger háborgó, s mint a háborgó tenger felszínre hozza azt, mi máskor méjjében rejtve van. Borzasztó, de tanuságos látvány a háborgó nép. A ki a népet ismerni óhajtja, figyelje meg azt ilyenkor; a fölzaklatott kedély villámainál meglátja a népet, — a valódi népet.

A mi alkotmányos életünk minden harmadik évben alkalmat nyújt (bár ne nyujtana ily gyakran!) vizsgálni ezt a háborgó tengert. A képviselő választások tükreitől szolgálnak a népnek; ilyenkor a maga valóságában mutatja az magát: minél inkább fölzaklatják kedély-világát, annál őszintébb. A népnevelő sokat tanulhat ilyenkor; azért igen helyesen tevék azok, kik e sorok igénytelen írójával együtt, távol maradtak a képviselő választások hullámainál, hogy távolról figyelmesen szemléljék s tanulmányozzák a választó népet.

Én is egyike levén a tanulmányozóknak; közrebocsátom tapasztalataim némelyikét. Nem mondok új dolgokat, de akármily régiék, tény az, hogy a népnevelés körében kevés figyelmet fordítottak rájuk. Azért írok tehát, hogy a figyelmet fölébresszem.

Szabó Endre.

(Vége következik.)

vasárnapját. Az idén, például, ha husvét egy héttel könnyebb esett volna, a zsenge-urvacso-ra-osztás éppen augusztus 3-ik vasárnapján lenne, mi hány-szor nem történhetik meg; egyebeket elhallgatva.

IV. cikk. Az elnökségre nézve sok nehézség van; a püspököt abból nem szabad kizárni. Sok oly teendő van az egyházkerületi közgyűléssel összekötve, melyet a püspöknek kell intézni. Például, az új papok kibocsátását nem vezetheti világi ember; az összehívásnál a prédikátor ki-nevezésére illetékes a püspök; ritualék változtatásában, vagy újak alkotásában, csak is a püspök lehet elnök. Le-járt azon idő, melyben a hierarchiától lehetne félni.

De az elnökség ilyen megállításában nincsen is lo-gika; ha az egyházmegyékben, az egyházmegyei gyűlések elnöke az esperes; akkor logikai menet szerint, az egyház-kerületi gyűlés elnökének a püspöknek kell lenni; vagy az egyházmegyei gyűlések elnökségét is másképp kell beren-dezni.

V cikk c) pontjában a fő- és közép-tanodák, ugy az egyházmegyék választási joga van megrövidítve a gondnokok választására nézve, midőn a 2—3 egyén felajánlása következtében, az egyház-kerületi közgyűlés választ egyet. Alkotmányos instituciókban a szabad választási jog élvezete igen fontos; azért kívánatos volna, hogy mind a fő- és közép-tanodák előljárósága, mind az egyházmegyék közgyűlése választaná meg gondnokait, s a megválasztottat az egyház-kerületi közgyűlés venné tudomásul. Hogy eddig is így volt, a mint ezen pont meghatározza a gondnoki választást, ez a volt status quo nem indokolja ezutánra ezen pontot.

VI. cikk. Állandó igazg. tanács szervezete. Az állandó igazgató tanács az egyházmegyék egyházmegyei tanácsának (tractuale consistorium) felel meg; mert ott is, mint itt, az igazgató tanács az egyházmegyei közgyűlé-sokre tartozó sürgős ügyeket kezeli, s annak idejében ezek-

ről számol a közgyűlésnek; azért, valamint az egyházmegyei tanácsokban elnököl az esperes: ugy az állandó igazgató tanács elnöksége a püspököt illeti. Ennyi az észre-vételem az a) pontra.

VIII. cikk. A) Az első folyamodású bíróságok emli-tésénél az a kérdés van: hogy nem jobb lenne-e a tanári törvényszékek felállításánál azon módosítást tenni, hogy ne az állandó igazgató tanács nevezze ki a tanári törvényszék bíráit, hanem választaná az illető iskolai elő-járóság azokat?

f) pontra, a semmisségi kérdések mindenütt törvény-székek által döntetnek el; azért, véleményem a volna, hogy azok ne vétessenek ki a főlebb viteli törvényszék hatásköréből, s ne vitessenek a törvényhozó közgyűlés elébe, hanem a főlebb viteli törvényszéken, mint törvény-szék en, legyen azoknak is eldöntése.

Ezek a nézeteim, észrevételeim ezen tívös, s anya-szentegyházunk virágzását eszközlő törvényre nézve. A szám 280-ról, s talán még többről, le van huzva 107-re, és ez elég nagy gyűlés képviselő utján erdélyi ref. egyh. kerületünk népességéhez képest; mert általánosan véve, t. i. egyházmegyéket, tanodákat sat. semmi tekintetre sem ügyelve, 312 lélek után esik egy egyházkerületi közgyűlési tag. A közgyűlési tagok pedig mindnyájan, azt hiszem, és felteszem, hogy anyaszentegyházunkat, s annak érdekeit fogják képviselni, s így nem féltheti anyaszentegyházunk érdekeit még azon egyházmegye, vagy tanoda seru, mely csak egy képviselőt küld; mert mindnyájan a tagok képviselik azt is. Ezek az én nézeteim; és ezek másoknál más nézeteket és eszméket kelthetnek föl; minden esetre e törvény feletti nézetek és eszmék cserélésében, azt hiszem, mindenkit amaz elv vezet: győzzön, a mi jobb!

Kisantal Sámuel.

TÁRCA.

Apróságok.

I.

Meltosags Fő Curator Urak!
Meltos. Ref. Supr. Consistorium!
Gratiosus Patronus Uráim.

Nem lehet, hogy magam nyomoruságát MVásárhellyi Statiomb Ngtokk ne jelentsem. A jó Residentiat, s Fize-test is Udvarhelyen pro publico el hagjám, s most vagjok olly helyt, a hol a Residentia is merő Miseria, s minden napi szenvedes; a fizetes is igen keves Kaplanyt szükséges-kepen tartó embernek, aztis pedig be nem szolgáltatták, a tavalyi fizetesemnek több felinel hatra, erre is, tsak egy fillert sem adtak, nem hogy magamat, de Kaplanyomat is nem abból tartom az egj Stolan kívül, a mit ott adnak, vagj maga keres. A Residentia reparatiojara collectaztam

vala valamit a Diocesisekb, de az felnyere sem eleg s mar alkalmasint fel is ment arra, a mire reparaltattam. Kerem Ngtokat egész bizodalommal; jövendőre, mert az iden mar keső, ha valamit szakaszhatna Ngtok, tselekedje, hogy tavasszal, Isten azt advan, nyulhatnak hozza, ez utan is Kolosvar es Enyed mellett MVásárhelly fog lenni a Superintendns Residentiaja.

A mi nezi a fizetesbeli nagy fogjatkozast, ugj jut eszembe, s az igazis, hogj midőn a Meltos. Supr. Consistoriumtol Igenb rendeltettem volt, hogj ott Kaplanyt tart-hassak, meltoztatott volt a Meltos. Supr. Consistorium an-nuatim fl. h. 100 számomra rendelni, s am ezt a Proto-collumb is be irni, mint meg lathattya Ngtok; mar pe-dig nekem MVasárhellyen Nihilio melior est conditio. Száz negyven veka buza a fizetes, ennek fele a' Kaplánye; Száz hatvan harmadfel forint a pénz fizetes, ennekis fele, a

Káplánye, sőt több mert szállatis penzel magam fogadok Nekie, a mi nekem marad tsak tüzi fara es Szenara is fel megjen, minth. ezeket nem adnak. Major, hova vagj egj kalongja gabonajat, vagj Szeker Szenajat le tenne ember, nints, hogj oeconomiaval valamit Segitenem magamat. Botsard pedig meszsze van. Ha Ngtok azt a száz forint-beli Gratiajat meg ujitana en hozzám, igen Kedvesen s alazatosan is vennem. Isten aldasabol Felesed magammalis vagjok, az Ur Isten Ngtokat eltesse s algya meg.

Nagjságtok

1752. 30. 7bris. alázatos Szolgája

B. L. J. (Borosnyai Lukács János)

R. Supintend.

Resolutio.

Az Introscriptus Instans kérése helyesnek találtván, hogy Caplányt jobban tarthasson determinált a supr Consistorium usq. ad futuram ejus Dispositionem, a Besztercezi Interes pénzből Annuatim Hflnos 100, idest száz Mforintokat. E supr. Ref. in Tran. Consistiro. Cib 1-a Octobris A1752.

Extradat. per Michaellem Thamássi
secr. Consistor.

II.

Kivül: Héderfái helvét hitvallásu Lelkész T. Molnár György kedves Unokámnak szeretettel. Héderfáján.

Belül: Kedves Unokám!

Éppen nem dicsérhetem eszedet, hogy hushagyó keddi innepet tartasz. Bár lenne feleségednek anynyi esze, hogy a magos vendégeknek puliszkát főzetne, s egyebet semmit. Kérek, ne tudasd hallgatóiddal, hogy vendégeket hívtál e nap estvéjére. Bizonynyal értelmes ember előtt nem szolgál becsületedre. Már így levén a dolog, legalább csendesen és sobrietással legyetek, s holnap okvetetlen bekiild Bodola Jánost, ha az attyát meg nem akarod sérteni, s irhatom neked, hogy ha én a vásárhelyi professori lakot használnám, a procedensek holnapi censuráját sem kerülném el. De ti úgy tartjátok, hogy nektek van eszetek, a másé a szárába szállott. Ugy fogjátok hasznát venni jövővendőben. Anynyi bizonyos, hogy mikor anynyi csapás nyomja és még több fenyegeti nyomorult nemzetünket, mikor rendre fogdossák még pap társainkat is, akkor vendégeskedni s jó kedvet mutatni szinte anynyi, mint mikor valakinek ég a háza, és ő vigan tölti idejét, A papnak, ha ifju is, sokra kell vigyázni; mert egy elvétett lépés, mely mindennek szemébe tűnik, anynyit rontja becsületét, menyinyit tiz prédikációval sem hoz helyre. Most penitenciális hét van, és bünön való bánkodásra kell a hallgatókat serkenteni, és pedig példával is. Isten adjon neked értelmet, hogy járj a jó uton! Kivánja

M. Vásárhelyen, febr. 12-én, 1850.

szerető nagy atyád

Antal János. *)

*) Azokért, kik nem tudnák, megjegyezzük, hogy igen derék superintendensünk volt. Szerk.

III.

Kivonatok

a n. saji káptalan egyházlátogatási jegyzőkönyvéből.

— Anno 1780 die 26. márt. Incoata est Sancta visitationi nostro Cap. Szász Uj Ósiem ubi difficultates erant. Panaszoló az Eccla, hogy az oskola Mester a maga marháit az oskola házban tartya nem levén Istállója, melyről determinált a szent Visitatio, hogy az Eccla a Mesternek Istállót építsen, mely ha megkésziül és a Mester továbbis a maga Marháit a Oskola házban tartani praesummállya a maga érdemes büntetésit elfogja venni

— Eodem die Mátéban is visitálván a holott találtak olyan Templom kerülő személyek, a kik fél eszendeig is Templomot nem frequentaltanak, urvacsorájával nem éltenek, a mely személyekről itéltetett, hogy ezután azok és mások három vasárnap egymás után a Templomot elmulatnák, tehát minden személy válogatás nélkül Kalodában veretessenek és míg a Templomból ki takarodnak, ott tartassanak.

— Minthogy a Várhelyi Aug. Conf. lévő nemes Ecclesiaban olyan ember tanáltatott, a ki Isten és haza Törvénye ellen az egész Ecclesianak botrankozására magát lopásba elegyítette, melyet maga is nem tagad, tetzet azért a sz. visitationak egy forintig büntetni.

— Eset a megnevezett Ecclesiaban, hogy böt napon u. m. hamvas szeredán lakadalmat celebráltak és a királyi Edictum ellen tántzaltak, azért mostoni t. visitaounk oly szorossan imponállya ezen Ecclesiabelieknek a modo in posterum, hogy többször böt napakan lakadalmazni, tánczolni ne merészelyenek, melyet ha valaki cselekedne ez után is 12 pálcza ütéssel büntetessék.

* * *

— Humilima Supplicatio Universorum Pastor. ad Illustrissimum Principem Gabriel Báthari.

Kegyelmes Urunk Articulusnak contentio szerint még három dolgokról tettünk volt emlékeszetet. Először, hogy az Deszmának Quartajokban szabad választásunk legyen, Második az falnagyok Deszmája Quartajokban computáltassék. Harmad, hogy az magunk vettésünkből az regimod szerint légyen dézmálatlan. Nagjkk, a mind kegyelmes urunkk könyörgünk ezen az régi Törvényünkben és szokásunkban kegyelmesen tarcsan meg.

Responsum Serenissimi Principis.

Megengették. Conceditur in totu.

Gabriel Báthori Princeps

(L. S.)

Az eredetiből kiirta

Szász János.

VIDÉKI ÉLET.

A sepsii egyházmegyéből.

Rét, junius 22-én, 2872.

Sepsii ref. egyházmegyénkben lefolyt a vizsgálat, mely tartott 22 nap 35 egyházban. Általában mind az

erkölcsei-vallásos életben, mind az anyagiakban gyarapodást észleltünk. Az iskolai előmenetelre nézve is kedvező eredményeket mutathatunk fel; bárha a tanfelügyelőségnek némely helyeken a kiközösítés céljából tett lépései, úgy az első foku megintések zsbasztólág hatottak némely iskolák előhaladására. A tanfelügyelőség előnyére azonban el kell legalább is anynyit ismernünk, hogy tanszerekkel, kellékekkel ellátott minden iskolát egyházmegyénkben. Lisznyó e tekintetben sajátságos helyzetben van: mert ott a tanszereket a községi bíró kezére adta a tanfelügyelőség azon utasítással, hogy azok az iskoláké, s mint hogy csak egy rendbeli tanszert adott ki, és azon helységben román iskola is van, tehát a bíró nem akarta egyelőre egyik részére is kiadni a tanszereket, hanem úgy használják, hogy a miféle tanszer egy héten nem kell az egyik iskolában, azon héten használja a más iskola.

Egyházmegyénk népessége, Brassót kivéve, 20,260; az 1871-ben születtek száma 789, tehát minden 25—26 élőre esik egy születés; haláleset 695, tehát minden 29-ből meghal egy; házassultak száma 233 pár, tehát minden 87-ből egy pár házasság történt; iskola-kötelesek száma, ide értve az ismétlő iskolásokat és felsőbb iskolákban tanulókat, 3287, melyből tényleg iskolába jár 2828; e szerint, minden hét egyén közül egy iskolába jár; iskolába nem járó 44 egyénre esik egy; tehát az iskola köteleseknek $\frac{1}{7}$ -de nem jár iskolába. Idegen felekezetű, t. i. rom. kath. kétféle görög, unitárius és izraelita jár a mi iskoláinkba 170 tanuló. Ennyiből áll a nép statistikai állása az 1871-ik évről.

Ha minden vizsgálati kérdésre külön felelhetnénk meg, csak akkor tudnók egyházmegyénk valódi conspectusát adni, de jelenleg csak a főbb pontokra teszszük meg rövid előterjesztésünket.

Adakozások kisebb-nagyobb mértékben fordulnak elő évenként; még pedig az 1871-ik évben a klémodiumokhoz történtek adakozások Nyénben, hol nyug. lelkész Sóós Ferenc aa. urasztali tányért, rendes lelkészné, Sütő Borbála, bibliát; F. Dobolyban Csorja Ferenc és neje Nagy Juliánna egy diszes kathedra takarót; Fel-Dobolyban Baconi Ágnes hajadon egy arany színű fonállal kivarrott kendőt; Magyarai Lina, Benke Barabásné, egy szép selyem urasztalára való keszkenőt; Eresztevényen László Albert, tanuló, egy bibliát. Az ingóságokhoz Kőrspatakon Sipos Lajos egy két kulcsu ládát ajándékozott.

Építkezések voltak: Nyénben egy új és nagy iskola; K. Borosnyón hasonlólag, N. Borosnyón a torony-építés bevégeztetett; Egerpatakon a papiház elkészítettett, ezen kívül egy nagy istálló is építettett a papilak telekre; Rétyen a templom újból fedetett; a templom fedelének hajlásaira pléh-csatornák tétettek, az orgona kijavított; Besenyőn új és nagy iskola építettett; Gidófalván a mesteri telekre új csűr építettett; Málnáson a mesteri ház építése bevégeztetett; Árkoson a papilak telekre új istálló építettett; új harangok öntettek Bodokon, Erősdön és Árkoson.

Egyházmegyénkben 12 egyházban nincsenek tűzkár ellen biztosítva a középületek; a többi egyházak biztosítási összege 13,935 frt. o. é.

Szorgalmi tőke az egész egyházmegyében 1797 frt. 73 $\frac{1}{2}$ kr. Kegyhagyomány 4587 frt. 56 kr., a kegyahagyományokhoz adakoztak F. Dobolyban nyugalm. lelkész Bartha András 20 frtot; Angyaloson isk. tanító Gótz Gábor 15 frtot.

Alap, vagy külön rendeltetésű tőke 16,888 frt 30 kr. Iskola-tőke 6383 frt. 84 kr.

Az iskola-tőkéhez adakozott a málnási közönség 32 forintot.

Magtár hat egyházban nincs; a többi egyházban van: még pedig törökbuza 1607 véka 12 kupa; rozs 3388 véka 6 kupa; árpa 54 véka 4 kupa; zab 1351 véka; búza négy véka; összesen 6405 véka 6 kupa, mely ez idő szerint képvisel 9277 frt, 10 kr. Ezen kívül készpénz van magtár alapból 361 frt. 30 kr.

Ezek szerint, egyházmegyénk pénz- és magtárbeli összes vagyona 39,295 frt. 83 $\frac{1}{2}$ kr., melyből, ha az összes adósságot, mely teszen 9466 frt. 58 $\frac{1}{2}$ kr.; lehuzzuk, marad aktív állásban 29,829 frt. 24 kr. Nevetséges kis összeg, azon összegekhez képest, melyeket évenként egy-egy rom. kath. püspök kap; aztán, ha ezen összeg még elkölthető jövedelem volna; de megjegyzendő az, hogy ennek csak a kamatja a valódi jövedelem.

A mi az egyházi vagyon kezelését illeti: mindenütt rendben találtattak; a számadások, még a hol a múlt évben pangást, vagy hanyagságot és közönyt tapasztaltunk, ott is lendület volt észlelhető az egyházi vagyon kezelése körül.

Rendes adó 980 frt. 76 kr.; egyenértékű adó 21 egyházban, mert a többiben még nincs kivette ezen évtizedre, 1290 frt. 67 kr. o. é.

Ezekben foglaltatik rövid előterjesztésünk; részletekre csak ott lett volna szükség, a hol valami különös, rendkívüli eset adta volna magát elő; de ilyen nem történt, vagy három panaszt leszámítva, melyek közül kettő helyben eligazított, egyből valószínűleg közkereset fejlődik ki.

Kisantal Sámuel.

Küküllői egyházmegyéből.

Bethlen Sz. Miklós, május 21-én, 1872.

1872 május 7-én 132 szám alatt kibocsátott egyházi körlevelünknek 10-ik pontjában azt rendeli ut. esperesünk, hogy „a vizsgákat a következő ünnepeken és vasárnapokon mindenütt jártassák le, és az eredményről a kimutatást küldjék be a járási elnökhöz“.

Fájdalom, gyakran van az ember oly helyzetben, hogy akarhatja ellenére is, kénytelen, az engedetlenség hibáját elkövetni. Ily körülmények közé jutánk mi b. szent miklósiak is. Ugyanis, a tisztelt járási elnököt, és az elnökletéhez tartozó tagokat, nem csak nem láttuk, de még te-mondából sem valánk szerencsések megismerhetni, jól-lehet, mind én, mind a tanító 1871 szeptembere óta itt vagyunk, s így a tanfolyam alatt itt valánk.

A küllőmegyei 1870-ben kiadott iskolaügyi szabályok 3. §. c) pontja így hangzik: „az iskola-tanácsos a hat járást egy év leforgása alatt — értve a tanszaki évet — bejárni köteles, minden hóban más-más járás-bizottmány ülésében jelenvén meg, mikor is annak elnöke.”

A 4. §. b) pontja pedig így: „minden járásban bizottság alakul, azon járás képviselői-, lelkészei- és tanítói-ból, mely bizottság elnököt, jegyzőt választ a maga kebeléből, társadalmi állásra való tekintet nélkül.” A c) pont pedig így: „a tanszaki idő minden havának első hét-főjén a járás-bizottság ülést tart, még pedig soha központi helyen, hanem a hat egyházban váltva, kihagyás nélkül.”

Szép, s üdvös intézkedések. És mondhatom, nagyon örvendtettem, hogy az isteni gondviselés oly egyházmegye kebelében segített állomásra jutnom, mely a népnevelés hasznos és magasztos voltának teljes öntudatával bir. Ily szép reményekben ringatva magamat, foglalám el 1871 szeptember hó elején a b. szent-miklósi ref. papi állomást. De, fájdalom, nem magam, hanem a tanügyet véve tekintetbe, igen is hamar bekövetkezett a keserű csalódás; minek következtében, kénytelen vagyok, én is elismeni igaz voltát a vidékünkön nagyon divatozó azon közmondásnak: „az irás sem mond mindig igazat”; mert mint fönnebb is irám, nem csak iskola-tanácsost, de még a járási bizottság tagjai közül sem valánk mind eddig szerencsések egyet is üdvözölhetni egyszerű iskolánkban.

Hogy tehát a nagytiszteletű esperes ur fent idézett rendeletének némileg eleget tegyünk, és hogy jelét adjuk annak, hogy habár szegény állapotban is, élünk itt a megyének alsó szegletében, de a nevelésügy iránt tudunk lelkesülni, és így nem vagyunk méltók oly nagy negligációra, a minőben az illetőktől részeltetünk, ime, közlöm iskolánk állását.

Jelenen: van egy nagyon régi, 2 öl 28 hüvelyk hosszúságú, 3 öl szélességű, 1 öl és 6 hüvelyk magosságú iskolaházunk, mivel az 1870-ben megkezdett nagyobb, és a tanszabályoknak megfelelő új iskolaházat, pénz hiány miatt, még nem tudók, teljesen elkészíteni. Tanköteles gyermek van 51, ebből felsőbb iskolába jár kettő, a mi iskolánkba tanult 44, a többi szegénység miatt nem járhatott; censurát adott 35, a többi betegség miatt nem állhatott vizsgát.

Kovács Elek,
ref. pap.

(Vége következik.)

Polémizáljunk.

I.

Nyiltlevél, tiszt. Sámuel József urhoz.

Maros Bogát. jun. 1. 1872.

Kedves tiszteletes ur! Ön az „Erdélyi Prot. Közlöny” 16—17 számában egy cikket közöl, melyben — kötelességmulasztás címe alatt, úgy látszik — a lenne kívánsága, hogy engem kereset alatt lásson nyugni.

Mielőtt engemet sértő tételére reflektálnék, engedje megsugnom, hogy ön ez alkalommal valaki részére sült gesztenye után nyult. Így kell vélekednem, miután a tiszteletes ur a nélkül, hogy valaha egyházunkban, vagy iskolánkban megfordult volna, egyenesen azon absurdumot meri közzé tenni, hogy a „maros-bogáti egyházban 1870 és 1871-ik években egyetlen órai tanítás sem történt.” E tétele nem áll, tiszteletes ur; mert én 1871-ik év március 7-én 100 tanköteles gyermekkel állottam vizsgát, még pedig értelmes hallgatók előtt, mit bármikor is, kész vagyok, bebizonyítani. Felkérem tehát a tiszteletes urat, hogy más alkalommal, midőn valakit vádolni akar, szerezzen magának a tények állása felől tiszta tudomást, s azután fogjan tólat, mert a Jézus evangyelioma hirdetőjének sem szájából, sem tőlából igazságtalanságnak folyni, nem illik, nem szabad.

„Miért nem fogta kereset alá azt az érdekes gyümlöcsészeti előadást tartó Pásztor Sándor bogáti tanító urat hanyagságáért?”

Miért e gunyos kifejezés, tiszteletes ur; mi oknál fogva, valék szerencsés, ily megalázó kegyben részesülni? Vagy igaz, hisz iskola-mester vagyok, s mint ilyennek tudnom kellene, hogy semmi oly dologhoz, mely valakiben irigységet, vagy plane csekély személyem iránt valami kevélységet gerjeszt: szólnom nem szabad; holott 1863-ik év tavaszán, midőn Dicső-Szent-Mártouban, elég merész valék, iskolánk ügyében egy pár igénytelen szót emelni, akkor a lelkész urak között — a tiszteletes ur vala az egyedüli, ki csekély nézetemet pártolá; és most, mint vilámlám-csapás tiszta égről, hozzám üt, s egyetlen gunyos kitételével porig alázza a szegény iskola-mestert?

Nézetem — s tán a közvélemény itélete szerint is — a tizenkilencedik század haladó, s a népnevelés úttörő korszakában, a lelkész van arra hivatva, hogy nem csak a népet, de minket, gyengébb tanítókat is ott, hol szükséges, kellőleg világosítson, buzdítson, sőt terhes munkánkban teljes segédkezet nyújtson; mert midőn a szegény tanító nem csak a tudatlan nép gyermekeivel, de még a szülők minden oldalról jövő balítéletével is küzdeni kénytelen, nem képzelhetek — ez akadály békés kiegyenlítésére — illetéke-sebb egyéniséget, mint magát a lelkészt.

Seperjünk hát saját házunk előtt, tiszteletes ur s ne használjunk ily — hozzánk nem illő — fegyvereket a szegény tanítók ellen; jobb lesz tán, ha a népnevelés terhes, de szent ügyében, a helyett, hogy a szegény tanítót minden — tán saját hibánkért is — kereset alá fogjuk, egyesített erővel működni e téren, mert higye meg, az ily nem ü fegyver éle, a végén is, azt sujthatja keményebben, ki vele méltatlanul vágni próbál.

És most, isten velünk! Bocsásson meg a tiszteletes ur; e méltatlan terü igen nyomá vállaimat, s nem tehetém, hogy a tiszteles urral meg ne oszszam.

Pásztor Sándor,
maros-bogáti ref. iskola-mester.

II. Utbaigazítás.

Sz. Keresztúr, július 7-én, 1872.

A Sz. Udvarhelyt május 28—29 tartatott egyházmegyei képviselői közgyűlést akarván körvonalozni ezen becses lapok 78—26, és 79—27 számai alatt egy, mint maga is mondja: Izraelben járatlan laikus, minden megfontolás mellőzésével, ellenem ront s igaztalan rágalommal bántalmaz. Mit, méltatlanul lett megtámadtatásom érzetében, szó nélkül nem hagyhatván: megkísértem ezen tévedt utast ingoványából, melybe merült, az egyenes útba vezetni; remélvén a nagytiszteletű szerkesztősegtől, hogy ha egy merész gúnyiratnak, sokkal inkább az az ellen intézett szerény fellépésnek tért nyitandó lapja hasábjain.

Kérem hát a laikus urat, kövessen, s keressük meg a jó utat.

Azt tetszik jelölt gúnyiratában, tán hason jellemű pap barátjával jókedvűleg beszélgetve, kérdezni: nektek tán nincs tárgysorozatotok, s így nem is tudhatjátok, miről fognak folyni a tanácskozások? S erre a beszélgető társ helybenhagyólag felel. Hogy tévedésökből helyreigazodjanak, sziveskedjenek, megoldvasni közgyűlést összehívó régibb és újabb körleveleimet, s meg fogják látni, hogy az érdekebb tárgyak mindig ki voltak jelölve; s különösen a képviselői közgyűlés teendőit szabályozó törvényt ha megoldvasandják, ott a tárgysorozat elég világos. A gyűlés folytán felmerülő kérések, panaszok, indítványok sat. előleges kijelölését tán csak hibámul ki nem tehetik laikus ur és beszédes társa.

Ezzel a laikus ur első botlása helyre levén ütve reám nézve; menjünk tovább.

Másik hibául azt teszi ki a laikus ur: hogy nyitó beszédemben az egyházmegye évi mozzanatait nem soroltam le. Ez úgy van; de azért esett, hogy a gyűlés kezdetén megbomolván a székbírák törvényes rendje, az évi mozzanatok előterjesztése a választások által helyreállított rend és törvényes állás bekövetkeztével kezdődhetett meg: akkor rögtön a már rendbeszedett évi események fel is olvastatván, s dicsérő méltánnyal lett fogadtatásuk után hirlapilag közzétételük meghatározatván. Ezenkívül, az egyházi tanács több rendbeli jegyzőkönyvei is felolvastattak; s hogy ha a laikus ur ezekre függeszti becses figyelmét, megtudhatja vala az egyházmegye évi eseményeit.

Ezen hibás lépése is a laikus urnak kiigazítva levén engemet illetőleg, még tovább megy, s azt sürgeti hogy le kellett volna mondani esperesi tisztemről; mert ha lemondtam papi tisztemről, s egyházzal kormányzásáról, sokkal inkább lemondhattam volna az egész egyházmegye igazgatásáról. Hogy itt is eligazodhassék a laikus ur: tessék megnézni a dévai közszinaton kibocsátott papok névsorát; s megnézni egyszersmind a sz. kereszturi ref. egyház keblű jegyzőkönyvének e tárgyra vonatkozó szövegét, s meg fog győződni az iránt: hogy én nem erőtlenségem érzetéből, hanem népes egyházamban teendő szolgálattételeim terhein való könnyítés indokából vettem segédet magam mellé, az akkor érvényben volt e tárgyra vonatkozó

törvény értelmében; és tessék megügyelni papi hivatalom folytatásának rendét: én keresztetek, esketek, temetek, urvacsorát osztok sat. a körülmények kívánalmai szerint; tessék végire járni templom-, torony-javítás, új orgona csináltatás, templomban, s a körül való diszitmények létrehozása érdekében tett eljárásaimnak, s be fog bizonyulni, hogy az e tárgyban tett ingerkedése a laikus urnak, csak légből szivott beszéd, s ebből származtatott következtetésére illik már valóban az ön által proklamált felséges konsequencia!"

Egyébiránt, Igaz Péter urnak jelzett cikke nem is meggyőződés, mit saját irmodora eléggé bizonyít, mindjárt-mindjárt szembeszökösdit kívánván velem próbálni.

A helyett hát, hogy Igaz Péter urnak ellenem indított több fecsegéseire felelnék, egy szerény útasítással kívánok szolgálni, mely enyuyiból áll: ezután csak ahoz szóljon, a mihez tud és ért; s ahoz is csak érett megfontolás és meggyőződés után; s hagyja könnyelmű fitymálódásait a polgári versengések terére, nem szennyezvén be velök az anyaszentegyház üdvtermő mezejét, honnan egy szózat azt kiáltja a gúnykedvelőknek: favete lingvis; odi profanum vulgus, et arceo!

Karácson Mózes.

KÜLÖNFÉLÉK.

— A „Néptanítók lapja“ hivatalos részében olvassuk, hogy a kolozs-dobokamegyei tanító-egylet felterjesztése folytán Tóth Tamás, kolozsvári tanító, 100 forint kitüntetési díjban részesítettet. Szolgáljon ösztönül mindazoknak, kikre az ur nyájának őrizete bízott; valamint az is, ki e szerencsében részesült, igyekezzék többfél-többré.

— Megkaptuk a dévai állami tanító képezdében tartandó vizsgák sorrendjét jul. 24-én; tehát, éppen azon a napon, melyen a vizsgák kezdődnek. Ha az a cél a beküldésben, hogy mi privatissime vegyük tudomásul: úgy el van érve a cél; de, ha az a cél — és más nem is lehet, véleményünk szerint — hogy jóelőre megtudhassa a vidék; hogy így az érdeklődők személyesen meg is jelenjenek s szemekkel győződjenek meg a sikerrel: ez a cél teljesen el van ejtve; mert mire lapunk megjelenik, a vizsgák már be vannak fejezve. Éppen így jártunk a zilahi-val is, melyet csak ma közölhetünk. Szép állapot a csiga; de teljességgel nem éri dicséret szerfelett való gyorsaságáért!

— Nagytiszteletű szerkesztő ur! Tisztelettel kérem, becses lapjában száraz-ajtai özv. tek. Koronkai Péterné, szül. Jósza Mária uraszszony nevét is megörökíteni, ki vallásos buzgalomból egyházunknak egy pár úrasztali takarót ajándékozott, 42 o. é. frt. értékben. Midőn e nemes tettet köztudomásra hozom, egyszersmind kedves köteleességemnek ismerem, nevezett adományozó asszonnynak a leg-hálásabb köszönetet fejezni ki egyházam nevében. Száraz-Ajta, július 17-én, 1872. Benkő Gergely, száraz-ajtai ref. pap.

= **Értesítvény.** A zilahi m. kir. állami tanító képezdében a nyilvános vizsgák az 1871 $\frac{1}{2}$ tanév végén következő sorrend (series) szerint fognak megtartatni. 1872. július 25-én d. u. 3—6 óráig a képezdei gyakorlati iskola növendékei, a miniszteri tantervben, az egyes osztályok számára előírt tantárgyakból. 26-án d. e. 8—12 óráig az első éves tanító növendékek, a második évesekkel együtt, hit- és erkölcsstanból; azután az első évesek neveléstani tárgyakból, magyar- és németnyelvtanból; d. u. 3—6 óráig az első évesek a második évesekkel együtt a románnyelvtanból; azután az első évesek menynyiségtan-, földrajz- és természetrajzból. 27-én d. e. 8—12 óráig második évesek neveléstani tárgyak-, magyarnyelvtan-, németnyelvtan- és menynyiségtanból; d. u. 2—6 óráig földrajz-, történelem és természetrajzból, s az első évesekkel együtt a mezői gazdaság- és kertészettan elméletéből. 28-án d. e. 9 órakor az igazgató-tanács évi utolsó r. gyűlése; d. u. 3— $\frac{1}{2}$ óráig ének-, szavalati-, zene $\frac{1}{2}$ óráig testgyakorlati próbatétek. 29-én d. e. 8 órakor tanári gyűlés; azután az érdemsorozatok felolvasása, és ezzel a tanév be-
zárása. Faluvégi Albert, képezde-igazgató.

= **Kitüntetés.** Ő felsége, Török Pál dunamelléki reformált egyházkerületi szuperintendensnek, az egyház és tanügy körül közel félszázadon át szerzett érdemei elismerésül, a királyi tanácsosi címet díjmentesen adományozta!

= **Szuperintendens választás.** Az ev. luth. bánya-kerületi szuperintendenssége Szeberényi Gusztáv esperes választotta meg egyetlen egy szavazat-többséggel. Ugyanis 209 beérkezett szavazat közül 105 Szeberényire, 104 Sárkány Sámuel pestmegyei esperesre adatott.

= „A magyarországi tanító-egyletek országos szövetség“-ét tervezi a budai tanító-egylet, mívegből „nyílt szózat“-ot intéz a haza összes néptanítóihoz; egyesülés, társulás, tömörülés, csoportosulás — jelszavak alatt. Az ezekben kimondott cél elérésére egyttal meghívást bocsátott ki egy, aug. 16- és 17-én Pesten a vármegye-házán tartandó értekezletre. Ajánljuk érdeklődő tanítóink figyelmébe ez elismerést érdemlő törekvést és buzgó kezdeményezést.

= **A porosz kultuszminiszter** f. hó 4-én a következő rendeletet intézte a tartományi iskola-felügyelőkhez: tudomásomra jutott, hogy az állam néhány tartományában Mária-kongregációk, Jézus-Mária-József-testületek, s más egyházi egyesületek léteznek, melyek részint csak gymnasiumok és más felső tanintézetek növendékei számára rendelkeznek, részint az intézetek tanítványait maguk közé fölveszik. Sem az egyiket, sem a másikat nem helyeselhetem. Azt rendelem tehát, hogy — minden ellenkező rendelet felfüggesztése mellett — a gymnasiumokban és más magas tanintézetekben létező vallásos egyletek feloszlataandók: hogy ezen intézetek tanítványainak a részvétel az egyházi egyletekben egyenesen megtiltandó, s azok, kik a rendelet ellenére cselekesznek, fegyelmi uton, szükség esetén, az intézetből való kiutasítás által megbüntettessenek. A tartományi iskolai felügyelőség ezen rendelet szerint haladéktalanul eljárni köteles. — Hát nálunk, hány ilyen „Jézus-Mária“, „Szent István“, „Szent László“ sat. féle társulat mótelyezi naponkint az ifjúság és a még mivelődésre váró szegény népnek kedélyét, szívét, különben ép érzékét! És még ezután?! Holott Poroszországot ugyancsak seprik a szeméttől. Megérjük-e, hogy egy erős kéz nálunk is a herculesi munkához fogni, merészkedjék?

= **A papi nőtlenség** illusztrálva. Rómából írják, hogy a napokban igen heves jelenet folyt le a pápa ő szent-

sége és Antonelli bibornok közt. Oka Narconi kisaszszony volt, ki Antonelli páternek természetes leánya, kinek anyja egy női kolostor főnöke. Antonelli bibornok leánya, köztudomás szerint, Garibaldi Ricciottival, a kaperei remete fiával, jegyben jár, és a ki leendő aposához elátogat a vatikánba, mi a pápának nem tetszik, és ezért Antonellit kérdőre vonta, ki azonban, saját falai közt nem enged magának parancsoltatni. Ezért támadt volna a harc és háboru. Mi azonban, azt hisszük, hogy e kegyes férfiak a legnagyobb békességben élnek, és e pikáns történetet csak a „cronicle scandaleuse“ számára találta ki valami szabadkőműves, vagy legroszabb esetben, holmi protestáns petroleur!... Fogja mondani az „Idők Tanuja.“

734—1872.

Pályázati határidő meghosszabbítás.

Székel-Udvarhelyi egyházközségem kebli tanácsa kérésére, az ottani lelkészi állomásra a pályázati határidő ezennel meghosszabbítottatik aug. 31-éig.

Kolozsvártt, július 22-én, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök

KÖROZTETNEK.

738—1872.

Szilágy-Szolnoki egyházmegyénkben az ilosvai ürességben levő orgonistasággal összekötött kántor-tanítói állomás, melynek évi jövedelme 260 frt. o. é.

Pályázati határnap aug. 31-ike.

A folyamodványok sz.-szolnoki esperes t. t. Dombi Lajos aa.-hoz Bogdándra (u. p. Hadad) küldendők.

Kolozsvártt, július 22-én, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök

739—1872.

Udvarhelyszéki egyházmegyénkben a bikafalvi ürességben levő másod-osztályu lelkészi állomás, melynek évi jövedelme 316 frt. 18 kr. o. é.

Pályázati határnap aug. 31-ike.

A folyamodványok udvarhelyszéki esperes t. t. Karcson Mózes aa.-hoz Sz. Kereszturra küldendők.

Kolozsvártt, július 22-én, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök

724—1872.

Görgényi egyházmegyénkben a póka-kereszturi egyházközségben a nyugalmazott öreg tanító melletti segéd-tanítói állomás. Évi javadalma az öreg tanító életében 240 forint o. é. készpénz, mely azután növekedni fog.

Pályázati határnap augusztus 20-ika.

A folyamodványok görgényi esperes t. t. Benkő János aa.-hoz M. Péterlakára (u. p. Sz. Régen) küldendők.

Kolozsvártt, július 23-án, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök